

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних
відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ

**завідувач кафедри світової
політики, дипломатії
та туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А. Ю.**

Кваліфікаційна магістерська робота

**на тему: «Стратегія зовнішньої політики Китайської Народної
Республіки на Африканському континенті»**

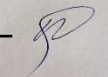
Виконала: студентка 2 курсу групи УКР-61
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Яценко Катерина Олександрівна

(прізвище та ініціали)

Керівник: д. і. н., проф. Лиман С. І.

(прізвище та ініціали)

Рецензент: д. н. з держ. упр., проф.
Солових В. П.

(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:
за національною шкалою:
кількість балів

Голова Екзаменаційної комісії

_____

(підпис)

Велієв Фаріз Тейюб огли

(прізвище та ініціали)

Харків – 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

Напрямок підготовки _____

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри світової
політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
Доц. Парфіненко А. Ю.

«_____» _____ 2025 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЕКТ)

Ященко Катерина Олександрівна

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Тема роботи «Стратегія зовнішньої політики Китайської Народної Республіки на Африканському континенті»

керівник роботи

Лиман Сергій Іванович, д. і. н., проф.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом по університету від 15.09.2025 № 4001-5/3239

2. Строк подання студентом роботи 25.11.2025

3. Перелік питань, які потрібно розробити

розглянути науково-теоретичну базу роботи; дослідити соціально-економічний та політичний профіль КНР та провідних країн Африки; охарактеризувати стратегічна роль африканського континенту на міжнародній арені; розкрити особливості військово-політичного та безпекового співробітництва Китайської Народної Республіки з африканськими державами; дослідити структуру та динаміку торговельно-економічних зв'язків Китаю з країнами Африки; проаналізувати проблеми та протиріччя у китайсько-африканських відносинах; сформулювати перспективи двосторонніх відносин України з КНР та країнами Африки

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Розділ 1. Історико-теоретичні аспекти проблеми дослідження
2	Розділ 2. Особливості відносин Китаю з державами Африки в постбіполярний період
3	Розділ 3. Перспективи розвитку китайсько-африканських відносин в епоху глобалізації

5. Дата видачі завдання 01.09.2025 _____

Студент

_____ підпис

К. О. Яценко
ініціали, прізвище

Керівник роботи _____

_____ підпис

С. І. Лиман
ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Яценко К. О. Стратегія зовнішньої політики Китайської Народної Республіки на Африканському континенту.

Робота присвячена вивченню зовнішньополітичної стратегії КНР у відносинах з країнами Африканського континенту. У першому розділі роботи розглянуто джерельну та наукову базу дослідження, досліджено понятійно-категоріальний апарат. Складено соціально-економічний та політичний профіль Китаю та провідних держав Африки (Єгипту, Ефіопії, ПАР, Нігерія, Ангола).

У другому розділі охарактеризовано стратегічну роль Африканського континенту на міжнародній арені. Досліджено особливості військово-політичного та безпекового співробітництва Китайської Народної Республіки з африканськими державами. Проаналізовано структуру та динаміку торговельно-економічних зв'язків Китаю з країнами Африки.

У третьому розділі висвітлено головні проблеми та протиріччя в китайсько-африканських відносинах. Сформульовано перспективи розвитку двосторонніх відносин України з КНР та країнами Африки.

Ключові слова: Китай, Африка, стратегічне партнерство, економічна співпраця, військово-політичне співробітництво, глобалізація, міжнародні відносини.

ANNOTATION

Yashchenko K. O. The foreign policy strategy of the People's Republic of China on the African continent.

The paper is devoted to the study of the foreign policy strategy of the PRC in relations with countries of the African continent. The first chapter of the paper considers the source and scientific basis of the research and examines the conceptual and categorical apparatus. A socio-economic and political profile of China and the leading African states (Egypt, Ethiopia, South Africa, Nigeria, Angola) is compiled.

The second chapter characterizes the strategic role of the African continent in the international arena. It examines the features of the military-political and security cooperation between the People's Republic of China and African states. It analyses the structure and dynamics of China's trade and economic relations with African countries.

The third chapter highlights the main problems and contradictions in Sino-African relations. The prospects for the development of bilateral relations between Ukraine and the PRC and African countries are formulated.

Keywords: China, Africa, strategic partnership, economic cooperation, military-political cooperation, globalization, international relations.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1. Науково-теоретична база роботи	7
1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження	13
1.3. Соціально-економічний та політичний профіль КНР та провідних країн Африки (Єгипет, Ефіопія, ПАР, Ангола, Нігерія)	17
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОСИН КИТАЮ З ДЕРЖАВАМИ АФРИКИ В ПОСТЫПОЛЯРНИЙ ПЕРІОД	31
2.1. Стратегічна роль Африканського континенту в сучасній геополітиці.....	31
2.2. Економічна співпраця між КНР та країнами Африканського континенту	38
2.3. Поглиблення військово-політичного та безпекового співробітництва Китайської Народної Республіки з африканськими державами	49
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КИТАЙСЬКО-АФРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	58
3.1. Сучасні виклики та перспективи розвитку китайсько-африканського партнерства	58
3.2. Перспективи двосторонніх відносин України з КНР та країнами Африки	69
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86

ВСТУП

Актуальність теми. Завершення Холодної війни та здобуття незалежності країнами Африки, суттєво змінило геополітичний ландшафт світу. Африка, наділена багатими природними ресурсами та стратегічним географічним положенням, стала майданчиком для конкуренції глобальних акторів на міжнародній арені, зокрема США, ЄС, Індії, РФ та КНР. У цих Китай визначив власну стратегію зовнішньополітичної діяльності щодо держав Африки. Китайський підхід вирізняється своїм прагматичним характером у веденні співпраці з країнами континенту.

У політичній сфері Пекін демонструє повагу до суверенітету та невтручання у внутрішні справи країн, що надає йому переваги у порівнянні з іншими країнами, які намагаються збільшити свій вплив в Африці. Завдяки дипломатичним контактам та участі у міжнародних організаціях і форумах, таких як Форум китайсько-африканського співробітництва (FOCAC), Китайська Народна Республіка поширює свій вплив на континенті та формує колективну позицію африканських держав.

В економічному вимірі участь Китаю в Африці охоплює широкий спектр діяльності, зокрема торгівля, інфраструктурне будівництво в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях», передача технологій, надання великих обсягів інвестицій та кредитів. Взаємодія в даній сфері стимулювала швидке зростання африканських економік, ставши рушійною силою модернізації та регіональної інтеграції.

Суттєве значення для КНР та країн Африки має співпраця у військово-політичній та безпековій сферах, зокрема для забезпечення стабільності та безпеки своїх інвестицій в Африці, через присутність терористичних угруповань та піратів поблизу важливих інфраструктурних об'єктів Китаю. Військова участь Піднебесної проявляється здійснюється через постачання зброї, участь в миротворчих операціях, проведення спільних навчань.

Перспектива розвитку китайсько-африканських відносин визначатиме визначальне майбутній світовий порядок. Однак співробітництво Китаю з країнами Африки стикається з низкою труднощів: зростають обвинувачення КНР у надмірному борговому навантаженні та критиці місцевого населення щодо ігнорування екологічних стандартів. Усе зазначене вище й обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Об'єктом дослідження є африканський вектор зовнішньополітичної діяльності КНР.

Предметом дослідження є політичні, економічні та безпекові аспекти взаємодії Китаю з країнами Африканського континенту.

Мета дослідження полягає у висвітленні особливостей становлення та реалізації стратегії КНР щодо країн Африки.

Зазначена мета дослідження передбачає вирішення наступних **завдань**:

- розглянути науково-теоретичну базу роботи;
- дослідити соціально-економічний та політичний профіль КНР та провідних країн Африки;
- охарактеризувати стратегічна роль африканського континенту на міжнародній арені;
- розкрити особливості військово-політичного та безпекового співробітництва Китайської Народної Республіки з африканськими державами;
- дослідити структуру та динаміку торговельно-економічних зв'язків Китаю з країнами Африки;
- проаналізувати проблеми та протиріччя у китайсько-африканських відносинах;
- сформулювати перспективи двосторонніх відносин України з КНР та країнами Африки.

Джерельна база дослідження охоплює широке коло джерел, які відображають весь спектр відносин між Китаєм і країнами африканського континенту. Це офіційні, опубліковані нормативно-правові документи, аналіз

яких дозволив з'ясувати стратегію Китаю щодо Африки. Окрему групу джерел складають угоди та договори, підписані між КНР і країнами Африки.

Важливим джерелом для дослідження стратегії китайської політики на континенті є матеріали засобів масової інформації, як китайських, так і африканських. Зокрема, значний обсяг актуальної інформації міститься в матеріалах таких періодичних видань, як «Женьмінь жибао» і «Сінхуа» та ін.

Ступінь вивченості проблеми. Відносини між Китаєм і країнами Африки виступають об'єктом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників і аналітиків. Значну увагу приділяють вивченню даної теми українські дослідники М. Олійник [21], В. Пермінов, А. Чігіра [22], А. Кикина [15], які розглянули стратегічну роль африканського континенту в зовнішній політиці; М. Савченко, В. Порохня, П. Атаманенко [23], які розглянули процес становлення та еволюції відносин між КНР та Африкою. О. Волович [13] та Д. Татакі [24] висвітлили особливості торговельно-економічного співробітництва.

Серед закордонних дослідників варто виділити таких відомих вчених, як Н. Бентцен, К. Дуайєр [27], Д. Кеохейн, Д. Піллінг [47], Н. Мелвін [41], С. Бланк [29] та А. Мішра [42] дослідили інтереси глобальних авторів міжнародних відносин в країнах Африки.

Аналізом торговельно-економічного співробітництва займалися М. Алі [25], Р. Лізінг [38], Ч. Муньяті [44], Л. Енгель, Дж. Хван, Д. Морро та В. Бьєн-Айме [49].

Китайські вчені С. Вейжун [60], Чж. Менін [62] та Чж. Чунь [61], які дослідили співпрацю Піднебесної з країнами африканського континенту в сфері військово-політичного співробітництва.

Однак варто зазначити, що за останні роки не було опубліковано жодної роботи, яка б пропонувала комплексний аналіз сучасних відносин Китаю з державами Африки у різних сферах. Саме це доводить необхідність подальшого наукового дослідження.

У процесі виконання поставлених задач використано комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових *методів дослідження*. Серед них: аналіз, синтез, індукція, дедукція, опис, узагальнення, порівняння.

Практична значущість. У роботі комплексно досліджується процес становлення та розвитку відносин КНР з країнами африканського континенту у різних сферах, що дозволяє краще зрозуміти сучасні тенденції та перспективи співробітництва між країнами в майбутньому. Результати дослідження можуть слугувати основою для майбутніх досліджень у галузі вивчення зовнішньої політики Китаю, регіональної безпеки та співробітництва в Африці.

Апробація результатів роботи. Основні положення і результати дослідження обговорювалися на дистанційній Всеукраїнській науково-практичній конференції «Україна у світових міжнародно-регіональних політичних та економічних процесах» (м. Харків, 13 грудня 2024 р.), також на Всеукраїнській науково-практичній конференції з нагоди міжнародного дня багатосторонності і дипломатії в ім'я миру та з нагоди 50-річчя підписання Гельсінського заключного акту (м. Харків, 24 квітня 2025 р.), у статті віснику Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та збірнику наукових праць «Економічний простір».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків; містить 85 сторінок тексту, 6 таблиць, 9 рисунків. Список джерел включає 155 найменувань літератури.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Науково-теоретична база роботи

Обрана для дослідження тема знайшла достатньо широке висвітлення в джерелах на та науковій літературі.

Джерельна база роботи включає нормативно-правові документи, комюніке, угоди підписані КНР з країнами Африки та Україною, статистичні матеріали, а також матеріали періодичних видань.

Основою для розвитку китайсько-африканських відносин є декілька міжнародних та міжурядових угод. Зокрема, фундамент для початку взаємодії між країнами поклало заключне комюніке Багдунської конференції, яке закріпило бажання країн встановити дружнє співробітництво в економічній, соціальній та культурній сферах, сприяти підтримці та зміцненню міжнародного миру і безпеки [4]. Підписання Пекінської декларації в 2000 р. зміцнило роль Китаю як головного союзника Африки у сфері розвитку, сприяючи списанню боргів найбільш бідніших африканських країн та підкреслюючи взаємну вигоду і повагу до суверенітету країн континенту [8].

Важливим поворотним моментом стало оголошення про партнерство між Китаєм і Африкою, засноване на співпраці в галузі миру і безпеки, яке було закріплено підписанням Плану дій FOCAC на 2012 рік між Китаєм і африканськими країнами. Ця ініціатива продемонструвала прагнення Пекіна до зміцнення зв'язків з континентом шляхом розширення співпраці в таких сферах, як миротворчість, превентивна дипломатія та боротьба з незаконним обігом стрілецької зброї [10].

Пекін взяв на себе кілька чітких зобов'язань щодо зміцнення безпеки та військового аспекту співпраці в Плані дій (2025–2027), який був прийнятий під час засідання FOCAC у 2024 році. У рамках цього плану Китай зобов'язався збільшити кількість спільних військових навчань, патрулів та

антитерористичних ініціатив, а також надати африканським країнам 1 млрд юанів у вигляді безкоштовної військової допомоги. Ці дії були як стратегічними, так і прагматичними, оскільки вони створили інституційну основу для зміцнення співпраці між Китаєм та Африкою у сфері безпеки [9].

У сфері дипломатичних відносин між Китаєм і Україною також важливе значення має нормативно-правова база. Намір двох країн розвивати повномасштабне співробітництво був підтверджений 4 січня 1992 року, коли було підписано комюніке про встановлення дипломатичних відносин. На основі рівності, взаємоповаги та невтручання у внутрішні справи двосторонні відносини з того часу поступово розвивалися [2].

Підписання Договору про дружбу і співробітництво між КНР і Україною та Спільної декларації України і КНР про подальше поглиблення відносин стратегічного партнерства стало важливим кроком у зміцненні політичної та правової основи двосторонніх відносин. У цій угоді було задекларовано взаємну підтримку суверенітету та територіальної цілісності, а також розвиток економічних, наукових, технічних і культурних зв'язків. Договір встановлював процедури консультацій та координації позицій на міжнародній арені, а також підтверджував прихильність сторін до довгострокових відносин [3].

Важливе значення в процесі підготовки нашого дослідження мали також статистичні матеріали, які дозволили проаналізувати поточний стан і зміни в торговельно-економічному співробітництві між Китаєм і державами Африки. Основним джерелом такої інформації є сайти міністерства комерції та торгівлі КНР, а також звіт Китайської академії міжнародної торгівлі та економічного співробітництва, за допомогою яких можна було відстежити тенденції співпраці у період 2018–2024 рр., обсяги китайських ПІІ в економіку країн Африки [141, 142, 154]. База даних китайських позик Африці допомогла відстежити кількість та розподіл китайських кредитів в країнах Африки [95]. За даними Стокгольмського міжнародного інституту з

досліджень питань миру вдалося дізнатися динаміку експорту озброєнь КНР до Африки у 2000–2024 рр. [119].

Інформація щодо поточних міжнародно-політичних подій, пов'язаних з темою дослідження, була отримана з матеріалів преси, зокрема з центрального друкованого органу КПК «Женьмінь Жибао» [139], сайту агентства «Сінхуа» [149] та інформаційних агентств, інтернет-видань країн Африки (Africa Defense Forum, African Union News, Democracy in Africa та ін.), а також інформаційні агентства «Reuters», «The Telegraph», «The New York Times».

Широке висвітлення тема взаємовідносин Китаю та країн Африки отримала також у науковій літературі. Чимало міжнародних акторів мають свої стратегічні інтереси в країнах Африки. Так, вітчизняні дослідники М. Олійник, В. Пермінов, А. Чігіра, А. Кикина досліджували значення африканського континенту в зовнішній політиці. Автори вказують, що партнерство між Китаєм і Африкою значно розширилося і поглибилося в останні роки, охоплюючи широкий спектр сфер співпраці. Поєднуючи економічне процвітання Китаю зі сталим розвитком африканських країн, цей союз прагне сприяти взаємовигідній співпраці. Зокрема, М. Олійник зазначає, що Китай, будучи давнім партнером африканського континенту, проявляє активність у політичній та військовій сфері регіону [21]. В. Пермінов та А. Чігіра відмітили, що КНР останніми роками активно фінансує масштабні ініціативи в Африці, надаючи великі обсяги інвестицій в економіки держав Африки, насамперед Пекін інвестуючи в інфраструктурні об'єкти, включаючи будівництво автомагістралей та електростанцій [22].

А. Кикина у своїй праці зазначила, що активна участь Китаю на континенті зумовлюється прагненням Піднебесної реалізувати свої стратегічні цілі, зокрема забезпечити надійний імпорту енергоносіїв; забезпечити доступ до нових ринків для збуту своєї продукції; заручитися підтримкою країн Африки для посилення впливу в ООН; дипломатичне ізолювання Тайваню [15].

Н. Бентцен та К. Дуайєр дослідили інтерес США та Європи до Африки. Автори зазначають, що активність США є невідворотною, зокрема через зростання впливу КНР на континенті. Крім того, Сполучені Штати разом з Європейським Союзом намагаються допомогти державам Африки виробити координований підхід для розв'язання внутрішніх проблем країн [27].

Д. Кеохейн, Д. Піллінг та Н. Мелвін зазначили, що Франція проявляє найбільшу активність та зацікавленість до континенту з країн Європи у зв'язку з колишнім колоніальним минулим. Так, на континенті країна підтримує комерційні та військові відносини з Африкою [41].

Досліджуючи інтерес Російської Федерації до Африки С. Бланк, відмітив, що держава прагне розширити сферу свого впливу, однак на сучасному етапі участь РФ спрямована лише на військовій співпраці, зокрема через приватну військову компанію «Вагнер Груп». Однак, наразі Росія також зацікавлена у співробітництві у сфері енергетики та видобутку корисних копалин [29].

А. Мішра зазначив, що Індія має прагнення нарощувати свою взаємодію з континентом у зв'язку з потребою гарантування стабільного імпорту енергоносіїв та збільшити свою присутність на перспективних ринках [42].

Ряд вітчизняних та іноземних науковців приділили увагу вивченню особливостей економічної взаємодії КНР з державами Африканського континенту. Зокрема, М. Савченко, В. Порохня, П. Атаманенко у своїй праці відзначають, що з моменту встановлення відносин Китаю з країнами Африки, взаємодія була досить обмеженою і почалась наприкінці 1970-х рр., оскільки Пекін був зосереджений на своїх внутрішніх проблемах [23].

О. Волович зазначив, що активізація торговельної діяльності почалася вже з 2010 рр. і в 2014 р. досягла рекордних обсягів торгівлі в 221,88 млрд дол. США, таким чином, ознаменувавши поглиблення економічного співробітництва між Китаєм та Африкою [13].

М. Алі у своїй роботі відмітив, що завдяки створення Форуму китайсько-африканського співробітництва (FOCAC) у 2000 р. надало

поштовх до укріплення партнерства, створивши підґрунтя для структурованого діалогу та співпраці в різних секторах [25].

Роль Африки в ініціативі Китаю «Морський Шовковий шлях» у глобальному проєкті «Один пояс, один шлях» проаналізував Р. Лізінг. Автор зазначив, що одним фінансування будівництва транспортної інфраструктури є із ключових напрямів співпраці, дефіцит якої наявний в Африці. Так, Пекін побудував залізницю Аддіс-Абеба-Джибуті, яка з'єднує Ефіопію з портом Джибуті; залізниця стандартної колії Момбаса-Найробі; і розширення порту Дорале в Джибуті [38].

Дослідженням взаємодії Пекіну з континентом в рамках Форуму китайсько-африканського співробітництва (FOCAC) займався Ч. Муньяті. Дослідник вказує, що завдяки співпраці в такому форматі вдалося закласти фундамент для соціально-економічної модернізації континенту на наступні 50 років, а також поглибити та розширити торговельно-економічну діяльність між Китаєм та Африкою [44].

Д. Татакі у своїй праці зазначив, що починаючи з 2000-х рр. Китай стає найбільшим двостороннім кредитором континенту. Зокрема, головною особливістю кредитування полягає в наданні кредитів країнам з досить низьким рівнем доходу, що, у свою чергу, забезпечує йому статус найбільшого офіційного кредитора світу [24].

Дослідники Л. Енгель, Дж. Хван, Д. Морро та В. Бьен-Айме досліджували напрямки китайських кредитів наданих Африці. Автори зазначили, що протягом всього часу китайські кредити були спрямовані переважно в енергетичний сектор Африки, транспорт, інформаційно-комунікаційні технології та фінансовий сектор. У той же час, п'ятіркою найбільших отримувачів кредитів Китаю в період з 2000 по 2024 рр. були Ангола, Ефіопія, Єгипет, Нігерія та Кенія [49].

Становлення співробітництва між КНР та країнами Африки у військово-політичній та безпековій сфері аналізував китайський дослідник С. Вейжун. У своєму дослідженні він підкреслює, що з 1950-х рр.

розпочалася співпраця в даній галузі і мала обмежений характер через реалізацію військово-технічної допомоги, яка включає направлення інструкторів і передачу стрілецького озброєння африканським партнерам. При цьому, одним із ключових країн-реципієнтів китайської військової допомоги в 1970-х рр. стала Танзанія, де Пекін сприяв будівництву аеропорту та військово-морської бази, а також надав відповідну військову техніку [60].

Вітчизняний фахівець Р. Кот підкреслює, що на сучасному етапі КНР здійснила трансформацію своєї політичної стратегії і перейшла до формату масштабної та комплексної військової взаємодії, що обумовлено геополітичними намірами Піднебесної на континенті. Так, Китай розширив обсяги поставок зброї, зокрема бронетехніки, артилерії, системи радіоелектронної боротьби та вогнепальну зброю. Головною особливістю є конкурентоспроможність цін, за якими надається військова продукція, що вирізняє Пекін як найбільш привабливого партнера для африканських країн [16].

Розглядаючи специфіку військово-технічного співробітництва Китаю з африканським континентом дослідник Чж. Менін зазначив, що головною метою взаємодії в даній сфері є забезпечення безпеки своїх інфраструктурних проєктів на території Африки в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях», адже це має ключове значення для підтримки стабільності, необхідної для процвітання цих проєктів. Головна мета КНР полягає в гарантуванні безпеки життєво необхідних ресурсів і контроль ключовими торговельними шляхами, створюючи основу для довгострокового стратегічного домінування [62].

Чж. Чунь у своїй роботі розглянув миротворчу діяльність Китаю в Африки. Автор зазначив, що з 2013 р. Пекін відправляв збройні сили до Південного Судану та Малі. У 2014 р. залучивши понад 1900 миротворців для участі в африканських операцій із підтримання миру, став одним із постійних членів Ради Безпеки ООН, що направляли персонал до Малі та Південного Судану [61].

Аналітик з питань морського та військового розвитку Китайської Народної Республіки К. Кеннеді підкреслює, що створення Пекін військової бази ВМС НВАК в Джибуті ознаменував масштабне розширення військової потужності країни в Африці. Окрім підтримки міжнародних антипіратських, миротворчих та інших операцій, а також захисту зростаючих китайських закордонних активів, база в Джибуті стала «стратегічний форпостом» Китаю, який надає йому можливість зміцнити свій військовий вплив на міжнародній арені та поширити військову присутність у світі [36].

Таким чином, джерельна та науково-теоретична база роботи є повною, достовірною і дозволяє в повній мірі дослідити еволюцію відносин Китаю з державами Африки.

1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження

Тема дослідження передбачає використання певного понятійно-категоріального апарату, що складається з низки понять і визначень. «зовнішня політика» є одним із термінів, які ми використовуємо в нашому дослідженні.

Зовнішня політика держави – це сукупність цінностей і цілей, які визначають її взаємодію з іншими країнами та міжнародними організаціями. Вона охоплює низку сфер, зокрема охорону навколишнього середовища, права людини, торгівлю та безпеку. На зовнішню політику впливають глобальні перспективи та національні цінності.

Відомий дипломат та політолог Г. Кіссінджер вважав, що для захисту національних інтересів і збереження міжнародного миру зовнішня політика є складним стратегічним процесом, який вимагає реалістичного розуміння історичного контексту та балансу сил [53, с. 470–471].

Зовнішня політика, за визначенням Дж. Розенау, – авторитетні дії, що вживаються урядами або зобов'язані їх вживати для підтримки бажаних

аспектів міжнародного середовища або для виправлення його небажаних аспектів [51, с. 107–108].

У свою чергу, Б. Уайта у своїй книзі розглядає зовнішню політику складну систему переконань, цінностей, інтересів, виборів, заяв, дій та заходів, які міжнародний актор – зазвичай держава – здійснює у своїх взаємодіях з іншими акторами на міжнародній арені [57, с. 54–55].

Важливим поняттям, яке визначає цілі зовнішньої політики держави та її стратегічні пріоритети, є національні інтереси. У міжнародних відносинах та зовнішній політиці термін «національні інтереси» означає сукупність цілей і завдань, яких прагне досягти суверенна держава для забезпечення своєї безпеки, процвітання та довгострокового існування.

Відомий дослідник міжнародних відносин Г. Моргентау у своїй класичній праці «Politics Among Nations» розглядає національні інтереси переважно з точки зору влади та безпеки. Він стверджує, що головна мета держави полягає у збереженні своєї ідентичності та існування, що вимагає набуття та розподілу влади в рамках міжнародної системи. За словами Моргентау, національні інтереси можна розділити на дві категорії: базові, які є фундаментальними і загалом стабільними у часі, та мінливі, які можуть змінюватися залежно від ситуації [43, с. 150–151].

Р. Арон у свою чергу підкреслює необхідність досягнення балансу між безпекою та зовнішнім середовищем. На його думку, поняття національних інтересів є динамічним і пов'язаним зі здатністю держави підтримувати свою цілісність та пристосовуватися до мінливих глобальних обставин. Арон вважає, що практичний підхід до зовнішнього середовища держави є частиною національних інтересів, нарівні з безпекою [26, с. 168–169].

У своїй книзі «Велика шахівниця» Зб. Бжезінський розглядає національні інтереси крізь призму глобальної динаміки влади. Основна увага приділяється стратегічним потребам наддержав, при цьому він стверджує, що здобуття домінуючої позиції на міжнародній «шахівниці» та забезпечення геополітичних переваг є національним інтересом. Бжезінський вважає, що

національний інтерес охоплює не лише виживання, а й збереження лідерства та впливу в міжнародних справах [30, с. 6–7].

Стратегічне партнерство – це форма міждержавних відносин, яка представляє собою цілісну систему взаємодії між державами у прагненні реалізації спільних стратегічних завдань, інтересів та цілей.

На думку Дж. Найя та Р. Кеохейна, така співпраця розглядається в рамках складної взаємозалежності, в якій уряди визнають переваги та вразливі місця один одного в сферах політики, економіки та безпеки. Отже, не встановлюючи формальних союзів, держави можуть управляти взаємозалежністю з метою посилення своєї влади та безпеки за допомогою стратегічних партнерств [37, с. 25–26].

У своїй праці А. Тюшка та Л. Чеховська підкреслюють, що стратегічні партнерства стали більш популярними як адаптивні, багатфункціональні інструменти для вирішення як системних, так і конкретних питань у багатополлярному світі. Автори зазначають, що ці партнерства є всеосяжними, взаємними, співчутливими (заснованими на розумінні) та націленими на довгострокову співпрацю, яка стосується як двосторонніх питань, так і більш загальних регіональних або глобальних проблем. На їхню думку, стратегічні відносини є ключовими інструментами зовнішньої політики, оскільки забезпечують платформи для поширення норм, утвердження ідентичності та балансування сил [55, с. 8–9].

Теорія «м'якої сили» полягає в тому, що країна може, завдяки привабливості своєї культури, політичних цінностей та зовнішньої політики, спонукати інші країни добровільно наслідувати або копіювати її дії, тим самим досягаючи своїх дипломатичних цілей без застосування сили чи економічних санкцій. Ця ідея була викладена в книзі Дж. Найя «М'яка сила: засіб досягнення успіху у світовій політиці». На думку дослідника, м'яка сила – це здатність держави досягати своїх цілей, апелюючи до своєї зовнішньої політики, політичних переконань і культури, а не використовуючи

силу чи примус. М'яка сила визначає вподобання людей і спонукає їх добровільно поділяти схожі цілі, на відміну від жорсткої сили, яка базується на погрозах [45, с. 10–11].

Ідею Найя розвиває Я. Меліссен, який підкреслює важливість публічної дипломатії як важливого інструменту м'якої сили. Меліссен наголошує на тому, як уряди підвищують свою привабливість і вплив на світовій арені за допомогою комунікації, культурного обміну та світового мовлення [40, с. 13].

П. ван Хам стверджує, що для оцінки м'якої сили слід використовувати більш широкі рамки соціальної влади. Він досліджує, як влада охоплює не тільки фінансові стимули чи примус, а й здатність впливати на соціальні норми, ідентичності та середовище міжнародних відносин. Автор зазначає, що м'яка сила, яка відображає тонкі, але значущі способи впливу держав та недержавних акторів на міжнародні справи, що виходять за межі традиційних показників економічної чи військової сили, є важливою складовою соціальної могутності [34, с. 7–8].

Для досягнення своїх національних інтересів країни використовують економічну дипломатію, яка полягає використанні державних ресурсів для сприяння зростанню економіки країни шляхом збільшення обсягів торгівлі, заохочення інвестицій, співпраці в рамках двосторонніх і багатосторонніх торговельних угод тощо.

Р. Гілпін у своїй роботі розглядає економічну дипломатію як стратегічний інструмент, який держави використовують для торгівлі, переговорів, а іноді й примусу з метою досягнення вигідних економічних результатів у рамках міжнародної політичної системи. Гілпін зазначає, що на розвиток міжнародної політичної економіки значний вплив мають як дипломатична майстерність, так і економічна міць [32, с. 70–71].

Впливовий економіст Дж. Бхагваті виділяє економічну дипломатію як важливий інструмент, який держави використовують для взаємодії з глобальною економікою та між собою з метою поліпшення добробуту та

вирішення проблем, пов'язаних з глобалізацією. З метою забезпечення економічного зростання та взаємної вигоди Бхагваті підтримує економічну дипломатію, яка сприяє розвитку вільних ринків та міжнародної співпраці [28, с. 33–34].

У своїх працях П. ван. Бергейк підкреслює ефективність економічної дипломатії. Він особливо зазначає, що уряди використовують дипломатичні канали для управління економічними кризами, стимулювання торгівлі та залучення іноземних інвестицій. У світі, що стає все більш взаємопов'язаним і глобалізованим, дослідник наголошує на важливості економічної дипломатії для впливу на міжнародні економічні інституції та забезпечення стабільності й успіху національних економік [46, с. 80].

Отже, для комплексного аналізу процесів становлення та розвитку відносин Китаю з країнами Африки необхідно дати чітке тлумачення основних понять та термінів, що використовувалися в дослідженні. Понятійно-категоріальний апарат роботи формує фундамент для аналізу динаміки відносин, що існують між КНР та державами Африки в постбіполярний період.

1.3. Соціально-економічний та політичний профіль КНР та провідних країн Африки (Єгипет, Ефіопія, ПАР, Ангола, Нігерія)

Африка, третій за розміром континент після Азії та Америки, розташована на південь від Європи і на північ від Антарктиди, омивається Атлантичним океаном на заході та Індійським океаном на сході. З площею 30,3 млн кв. км континент займає 20,3% суші планети, населення якого становить 1,25 млрд осіб, або понад 16,6% світового населення, проте виробляє лише 2,9% світового ВВП. На початку ХХ ст. незалежними були лише Ефіопія та Ліберія, решта територій контролювали європейські держави, причому найбільшими колоніальними володіннями мали Франція, Велика Британія та Португалія. Першими країнами, що здобули

незалежність, були Південна Африка та Єгипет, а широкомасштабна деколонізація розпочалася в 1950-х роках із Північної Африки. Африка залишається одним з найменш розвинених регіонів світу: лише Південна Африка класифікується як високорозвинена країна, середній ВВП на душу населення майже вісім разів нижчий за світовий, що значною мірою зумовлено колоніальною експлуатацією ресурсів і нехтуванням розвитком обробної промисловості, інфраструктури та соціальних послуг [74].

На сучасному етапі провідними країнами Африки є Нігерія, Єгипет, ПАР, Ангола та Ефіопія, які ми і розглянемо в нашій роботі.

Єгипет – країна, що розташована на північному сході Африки та займає унікальне економіко-географічне положення на перехресті Африки та Азії. Більша частина його території належить Африці, а північно-східна частина – Синайський півострів в Азії. Країна омивається Середземним та Червоним морями, що з'єднуються з Атлантичним і Індійським океанами, і слугує важливою політичною та географічною ланкою між Північною Африкою та Західною Азією. З давніх часів Єгипет був центром для народів Близького Сходу, Африки та Європи.

Єгипет має значні природні ресурси, зокрема запаси нафти і природного газу, посідаючи п'яте місце в Африці за нафтою та третє – за газом. Країна володіє залізною рудою, придатною для відкритого видобутку, значними покладами марганцевої руди на Синайському півострові, а також родовищами урану, титану, міді, олова, золота, молібдену, ніобію та вольфраму. Особливо багата на фосфорити, які становлять 5,2% світових запасів [101].

Арабська Республіка Єгипет – унітарна держава з адміністративно-територіальним устроєм, що складається з 27 губернаторств. У країні діє Конституція 2014 року, а формою правління є президентська республіка. Політична система Єгипту включає виконавчу владу на чолі з президентом, який є главою держави, і прем'єр-міністром. Президент Єгипту, як глава виконавчої влади, перебуває на посаді шість років. Законодавча гілка

влади є двопалатною і складається з Консультативної ради та Народної асамблеї.

Населення країни становить 117,4 млн осіб, що робить Єгипет найбільш густонаселеним у регіоні та четвертим на Африканському континенті. Основну частину населення складають араби-єгиптяни (99,6%), переважно мусульмани. Серед національних меншин – бербері, нубійці та бедуїни. Офіційна мова – арабська [99].

У другій половині ХХ століття Єгипет активно індустріалізувався: розвивалися гірничодобувна промисловість, металургія, хімічна промисловість, виробництво будівельних матеріалів, автомобільна та літакобудівна галузі. У 1990-х роках розпочалися економічні реформи, що сприяли приватизації, збільшенню прямих іноземних інвестицій і розвитку сектора послуг. Сільське господарство залишається основним джерелом ВВП (близько 12,1%), за участю 30% робочої сили. Разом з тим зростають роль індустрії та сектору послуг, зокрема енергетики, туризму та інформаційні технології. У 2024 р. ВВП Єгипту сягнув більше 383 млрд дол. США (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні макроекономічні показники Єгипту станом на 2024 рік

Показник	Усього
ВВП у порівняльних цінах (за паритетом купівельної спроможності)	2,23 трлн.
ВВП у поточних цінах	383,11 млрд.
ВВП на душу населення	3,57 тис.
Реальне зростання ВВП	2,4%
Прямі іноземні інвестиції	46,6 млрд.
Рівень безробіття	7,4%
Темп інфляції	33,3%
Зовнішній борг	152,9 млрд.
Торговельний баланс	-39,6 млрд.
Доходи бюджету	60,4 млрд.
Витрати бюджету	90,6 млрд.
Сільське і лісове господарство	12,1%
Промисловість та будівництво	31,9%
Сфера послуг	52,7%
Державний борг (від ВВП)	90,9%

Складено авторкою за матеріалами: [100; 106; 131; 132]

Основними торговельними партнерами Єгипту є США, Китай і країни Європейського Союзу, зокрема, Італія, Іспанія та Німеччина. Аравійський газопровід постачає єгипетський природний газ до Йорданії, Сирії, Лівану і Туреччини. Єгипет є членом Великої арабської зони вільної торгівлі (GAFTA), яка дозволяє безмитно торгувати 95% арабських товарів. У цій зоні Саудівська Аравія є головним партнером Єгипту [98].

Нігерія розташована на заході Африки вздовж Гвінейської затоки. На заході вона межує з Беніном, на сході – з Чадом і Камеруном, на півночі – з Нігером, а на півдні омивається Гвінейською затокою.

Нігерія – одна з африканських країн, багатих на різноманітні природні ресурси. Найважливіші корисні копалини включають нафту, природний газ, вугілля, залізну, олов'яну, ніобієву, танталову руди та різні природні будівельні матеріали. Крім того, Нігерія має поклади вольфраму, молібдену, свинцю, цинку, нікелю, міді, золота, урану, марганцю, бурого вугілля, а також хімічної та промислової сировини. Країна володіє приблизно 2% світових запасів нафти і 1% світових запасів природного газу. Нігерія багата на кілька сотень нафтових і газових родовищ, як на суші, так і на морі, що є частиною нафтогазового басейну в Гвінейській затоці.

Нігерія – федеративна республіка з трьома рівнями влади: федеральним, державним та місцевим. Країна поділена на 36 штатів і одну федеральну столичну територію, столицею якої є Абуджа. Лагос, головний порт країни, також є її економічним та культурним центром. Відповідно до Конституції 1999 року, країна має президентську форму правління, в якій глава держави очолює федеральний уряд. Президент є главою виконавчої влади і головнокомандувачем збройних сил держави. Законодавча влада належить двопалатній Національній Асамблеї, що складається з Сенату і Палати представників.

Зі своїм населенням понад 230 млн. чоловік Нігерія є найбільш густонаселеною країною Африки, що робить її шостою за чисельністю

населення у світі. У країні спостерігається відносно високий рівень смертності та народжуваності в поєднанні з низькою середньою тривалістю життя. Нігерія є однією з найбільш багатонаціональних країн на континенті, де проживає понад 250 етнічних груп. Найбільші з них – хауса, йоруба та іґбо, що становлять близько 70% населення. Релігійно Нігерія майже порівну розділена між мусульманами і християнами. Крім того, багато нігерійців сповідують традиційні місцеві вірування [116].

Економіка Нігерії є однією з найбільших в Африці і з кінця 1960-х років переважно залежить від нафтової промисловості, на які припадає 85% доходів країни. Після стрибків світових цін на нафту з 1973 року зростали транспорт, будівництво, виробництво та державні послуги. Наприкінці 1990-х років уряд ініціював приватизацію численних державних підприємств, зокрема у сфері зв'язку, енергетики та транспорту, з метою підвищення якості послуг та зменшення залежності від державного контролю. До початку XXI ст. більшість цих підприємств було успішно приватизовано, хоча деякі з них залишилися у державній власності [112]. У структурі економіки за 2024 р. сільське господарство становило приблизно 27,8% ВВП Нігерії, тоді як на промисловий сектор припадало 16,7%, а на сектор послуг – 55,5% (табл 1.2).

Таблиця 1.2

Основні макроекономічні показники Нігерії станом на 2024 рік

Показник	Усього
ВВП у порівняльних цінах (за паритетом купівельної спроможності)	1,5 трлн.
ВВП у поточних цінах	187,64 млрд.
ВВП на душу населення	824,02
Реальне зростання ВВП	3,4%
Прямі іноземні інвестиції	1,1 млрд.
Рівень безробіття	3%
Темп інфляції	33,2%
Зовнішній борг	-
Торговельний баланс	13,2 млрд.
Доходи бюджету	22,8 млрд.
Витрати бюджету	33,7 млрд.
Сільське і лісове господарство	27,8%
Промисловість та будівництво	16,7%

Сфера послуг	55,5%
Державний борг (від ВВП)	52,9%

Складено авторкою за матеріалами: [106; 115; 114; 115; 117]

Серед ключових торговельних партнерів Нігерії – Китай, Індія, Нідерланди, Іспанія, США, Бельгія, Франція, Індонезія, Південна Корея та Велика Британія. Основними статтями імпорту країни є нафтопродукти, машини, обладнання, електроніка, транспортні засоби, пластмаси, зернові, медичне обладнання та фармацевтичні товари. Головною статтею експорту Нігерії є паливо і нафтопродукти, а також добрива, судна і човни, какао-боби і насіння олійних культур [113].

Ефіопія, яка розташована у Східній Африці, є найбільшою у світі країною, що не має виходу до моря. Межує з Еритреєю на півночі, Джибуті на північному сході, Сомалі на сході, Кенією на півдні, Суданом на північному заході та Південним Суданом на південному заході. Ефіопія має одну з найдовших історій незалежності як на африканському континенті, так і в усьому світі, а також є однією з країн-засновниць ООН.

Ефіопія багата на мінеральні ресурси, включаючи золото, платину, калійні солі та кам'яну сіль. Надра країни також містять поклади природного газу, вугілля, кольорових і рідкоземельних металів. Водночас, природний газ є чи не найпоширенішим природним ресурсом країни [136].

У 2024 році населення Ефіопії становить понад 132 мільйони осіб. Країна має дуже різноманітний етнічний склад, налічуючи понад 100 національностей та етнічних груп. До найбільших груп належать оромо, амхара, тиграї, гураге, сідамо, волайтта, сомалі та тигре. Амхарська мова є офіційною мовою і слугує робочою мовою федерального уряду. Широко поширені сомалійська, арабська та англійська мови, а також 70 інших мов і діалектів. Християнство є найбільшою релігією, яка охоплює 62,8% населення, іслам – 34,6%, а на народні вірування припадає 2,6%.

Ефіопія – демократична федеративна держава з республіканською формою правління. Її державність заснована на Конституції Ефіопії, яка була

прийнята 8 грудня 1994 року і є вищим законом країни. Ефіопія функціонує як парламентська республіка. Президент, який є главою держави, перебуває на посаді протягом 6 років. Законодавча влада належить Федеральному парламенту, який складається з Палати Федерації та Палати народних представників [103].

Починаючи з 1991 року, економіка перейшла до ринкової системи, орієнтованої на індивідуальну ініціативу для відновлення після десятирічного економічного занепаду. Однак, економіка Ефіопії, в основному, базується на сільському господарстві, але уряд працює над диверсифікацією в легку промисловість, включаючи переробку сільськогосподарської продукції, виробництво шкіряних виробів, текстилю та сектори імпортозаміщення, такі як хімічна промисловість, виробництво заліза, сталі та фармацевтика. ВВП на душу населення в Ефіопії залишається одним з найнижчих у світі, у 2024 році він становив 1 320 дол. США (за ПКС) (табл. 1.3) [126].

Таблиця 1.3

Основні макроекономічні показники Ефіопії станом на 2024 рік

Показник	Усього
ВВП у порівняльних цінах (за паритетом купівельної спроможності)	442,61 млрд.
ВВП у поточних цінах	143,12 млрд.
ВВП на душу населення	1,32 тис.
Реальне зростання ВВП	8,1%
Прямі іноземні інвестиції	4 млрд.
Рівень безробіття	3,4%
Темп інфляції	21,5%
Зовнішній борг	40,1 млрд.
Торговельний баланс	-14,7 млрд.
Доходи бюджету	9,7 млрд.
Витрати бюджету	12,7 млрд.
Сільське і лісове господарство	36,7%
Промисловість та будівництво	25,2%
Сфера послуг	37,5%
Державний борг (від ВВП)	32,3%

Складено авторкою за матеріалами: [102; 106; 108; 131]

Основними торговельними партнерами Ефіопії є Китай, Індія, США, Саудівська Аравія, ОАЕ, Туреччина, Марокко, Єгипет, Німеччина,

Нідерланди та Сомалі. Ефіопія в основному експортує каву, свіжі овочі, кунжут і коренеплоди, такі як топінамбур. Серед ключових статей імпорту – пальмова олія, нафтопродукти, пшениця, мінеральні добрива та легкові автомобілі.

ПАР. Південно-Африканська Республіка розташована на півдні Африканського континенту. Вона межує з Намібією на північному заході, Ботсваною і Зімбабве на півночі та Мозамбіком і Свазілендом на північному сході. На території Південної Африки знаходиться держава-анклав Лесото. Також країна омивається водами Атлантичного та Індійського океанів.

Південна Африка багата на різноманітні природні ресурси, головним багатством якої є значні поклади алмазів, золота і платини. Вона також володіє значними запасами уранової руди, вугілля, заліза, мідно-нікелевих, хромових руд, берилію і титану, а також нафти та газу у шельфових зонах. За запасами вугілля ПАР посідає перше місце в Африці і друге у світі [122].

Південна Африка – унітарна держава, що складається з 9 провінцій. Преторія є офіційною столицею, де знаходиться уряд країни, тоді як парламент знаходиться в Кейптауні, а Верховний суд – у Блумфонтейні, що робить всі три міста столицями. Такий розподіл відображає історію Південної Африки як конфедеративної держави, де столицею спочатку був Кейптаун для Південно-Африканського Союзу, Блумфонтейн для Помаранчевої Вільної Держави і Преторія для Південно-Африканської Республіки.

Державний устрій ПАР регулюється Конституцією 1996 року, яка встановлює її суверенітет і демократичний характер. Країна функціонує як парламентсько-президентська республіка з двопалатним парламентом, що складається з Національної ради провінцій (верхня палата) і Національної асамблеї. Президент обирається від партії більшості в нижній палаті.

Південна Африка, п'ята за чисельністю населення країна Африки з населенням понад 60 млн осіб. Приблизно 80% населення – чорношкірі африканці (зулуси, коса, сото, тсонга і тсвана), менше 10% мають європейське походження, а мулати, метиси та особи азіатського походження

складають третю за чисельністю демографічну групу. Християнство домінує як основна релігія (78,5%), за ним слідують традиційні африканські релігії (4,8%), а також невеликі групи мусульман (1,1%), індуїстів (0,7%). У країні визнано 11 офіційних мов, найпоширенішими з яких є англійська, африкаанс і зулу [121].

Південна Африка – найбільш економічно розвинена країна Африки, на яку припадає 40% промислового виробництва континенту, у якій розташовано майже три чверті найбільших африканських компаній. Незважаючи на пріоритетність економічного зростання, зниження безробіття та уникнення зниження кредитного рейтингу, Південна Африка продовжує боротися зі зростаючим державним боргом, неефективністю державних підприємств та фіскальним тиском, що підриває її глобальну конкурентоспроможність. Варто зазначити, що сектор послуг стрімко зростає, причому банківська сфера та торгівля демонструють найбільш значні успіхи, внесок яких у ВВП становить 62,5% (табл. 1.4) [127].

Таблиця 1.4

Основні макроекономічні показники ПАР станом на 2024 рік

Показник	Усього
ВВП у порівняльних цінах (за паритетом купівельної спроможності)	989,39 млрд.
ВВП у поточних цінах	400,19 млрд.
ВВП на душу населення	6,33 тис.
Реальне зростання ВВП	0,6%
Прямі іноземні інвестиції	2,5 млрд.
Рівень безробіття	32,8%
Темп інфляції	4,4%
Зовнішній борг	168 млрд.
Торговельний баланс	11,7 млрд.
Доходи бюджету	110,2 млрд.
Витрати бюджету	128,2 млрд.
Сільське і лісове господарство	2,5%
Промисловість та будівництво	18%
Сфера послуг	62,5%
Державний борг (від ВВП)	76,4%

Складено авторкою за матеріалами: [106; 11; 118; 120; 131]

За підсумками 2024 р. головними торговельними партнерами ПАР є Китай, США, Німеччина, Японія та Велика Британія. Основними категоріями експорту є платина, вугілля, залізна руда, автомобілі, золото і феросплави. Що стосується імпорту, то ПАР в основному ввозить нафту і нафтопродукти, легкові автомобілі, комунікаційне і телекомунікаційне обладнання, а також комп'ютерну техніку.

Ангола розташована на південному заході Африки, межує з Республікою Конго на півночі, Демократичною Республікою Конго на північному сході, Замбією на сході і Намібією на півдні. На заході країна омивається Атлантичним океаном.

Ангола – одна з найбагатших країн Африки на мінеральні ресурси. Вона посідає друге місце на континенті за обсягами видобутку нафти, яка є основним джерелом валютних надходжень. Серед інших важливих ресурсів – алмази, золото, залізна руда і фосфати. Видобуток алмазів відіграє вирішальну роль в економіці Анголи, позиціонуючи країну серед найбільших світових експортерів цього ресурсу. В останні роки видобуток золота і залізної руди значно розширився, привернувши міжнародну увагу.

Ангола є президентською республікою. Президент, який обіймає посаду 5 років, є лідером політичної партії, що перемогла на парламентських виборах. Президент поєднує в собі функції глави виконавчої влади та головнокомандувача збройних сил. Законодавча влада належить однопалатному парламенту, який називається Народні збори, що обирається на чотирирічний термін. В адміністративному відношенні країна поділяється на 18 провінцій, які в свою чергу поділяються на 157 муніципалітетів. Провінція Кабінда має статус ексclave.

Загальна кількість населення Анголи перевищує 38,4 млн осіб. У країні є три етнічні групи, які становлять більшість населення: овімбунду (37%), північний мбунду (25%) і баконго (13%), інші включають чокве, гангела, нханека-хамбе, амбо, хереро і сіндунга. Приблизно 2% населення – афро-європейські мулати, а 1% – етнічні білі, переважно асимільовані

португальці. Християнство є домінуючою релігією, яку сповідують понад 88% населення, тоді як близько 4,5% дотримуються традиційних вірувань. Офіційною мовою є португальська, широко поширені африканські мови: кіконго, кімбунду, умбунду [78].

Ангола наразі продовжує стикатися зі значними соціально-економічними викликами. Тривала громадянська війна завдала значних збитків, які оцінюються приблизно в 20 млрд дол. Рівень життя залишається низьким, 70% населення заробляють менше 2 доларів на день. Незважаючи на ці труднощі, Ангола вважається третьою за величиною економікою в Африці на південь від Сахари, яка значною мірою залежить від нафтогазового сектору, що становить близько 30% ВВП і слугує основним джерелом доходів, забезпечуючи понад 70% державних доходів і 90% експорту. Тим часом, сільськогосподарський сектор Анголи, незважаючи на свій потенціал, залишається недостатньо розвиненим і неефективним. Він становить 13,1% ВВП, але в ньому зайнято 56% робочої сили (табл. 1.5) [125].

Таблиця 1.5

Основні макроекономічні показники Анголи станом на 2024 рік

Показник	Усього
ВВП у порівняльних цінах (за паритетом купівельної спроможності)	382,67 млрд.
ВВП у поточних цінах	115,95 млрд.
ВВП на душу населення	3,05 тис.
Реальне зростання ВВП	4,5%
Прямі іноземні інвестиції	12,1 млрд.
Рівень безробіття	14,5%
Темп інфляції	28,2%
Зовнішній борг	55,6 млрд.
Торговельний баланс	25,3 млрд.
Доходи бюджету	18,39 млрд.
Витрати бюджету	18,37 млрд.
Сільське і лісове господарство	13,1%
Промисловість та будівництво	44,8%
Сфера послуг	46,1%
Державний борг (від ВВП)	62,5%

Складено авторкою за матеріалами: [76; 77; 106; 110; 131]

Згідно з даними, до основних торговельних партнерів Анголи належать Китай, Індія, Франція, Нідерланди та Іспанія, тоді як імпорт надходить переважно з Китаю, Португалії, Південної Кореї, Нідерландів та Індії. Більшу частину експорту Анголи становить нафта та нафтопродукти, а також дорогоцінного каміння, металів, перлів і природних ресурсів, таких як риба, молюски та будівельні матеріали. Основні статті імпорту включають механічне та електричне обладнання, залізо і сталь, пластмаси, м'ясо, автомобілі та запчастини [104].

Китай займає східну частину континенту Євразії і має площу території 9,6 млн кв. км., що робить його найбільшою країною в Азії та третьою за площею у світі після Росії та Канади. Він межує з 14 країнами і омивається водами Жовтого, Східно-Китайського і Південно-Китайського морів Тихого океану на сході.

КНР є головним актором у світовій економіці, який має значні запаси майже всіх промислових корисних копалин і є провідним виробником і експортером золота, сурми, алюмінію, сталі, рідкісноземельних елементів, цинку та вольфраму, серед інших корисних копалин. Крім того, Китай є найбільшим у світі споживачем сталі та експортує значні обсяги олова, вугілля та низки інших промислових мінералів.

Формально вищим органом державної влади КНР є Всекитайські збори народних представників (ВЗНП), однопалатний парламент. Голова КНР та його заступники обираються ВЗНП, терміном на 5 років. Державна Рада КНР є головним виконавчим органом у країні і складається з прем'єр-міністра, його заступників і міністрів. Вона звітує перед ВЗНП і Постійним комітетом ВЗНП.

Адміністративно-територіальний устрій КНР включає 22 провінції, 5 автономних районів, 2 спеціальні адміністративні райони (Гонконг і Макао) та 4 міста центрального підпорядкування. Китай, друга за чисельністю населення країна у світі, де проживає понад 1,4 млрд осіб, зі щільністю

населення в середньому 150 осіб на кв. км. Населення розподілене нерівномірно, основна його частина зосереджена на сході країни.

Китай є багатонаціональною країною, на території якої проживають представники понад 56 національностей, причому ханьці становлять близько 92% населення. У конфесійному відношенні 73,6% населення країни дотримуються китайських народних вірувань, буддизм сповідує 15,8% мешканців Китаю, решта населення сповідує даосизм та інші релігії [81].

Китай являє собою другу за величиною економіку у світі, згідно з міжнародними стандартами він належить до категорії країн, що розвиваються, а його економічна система характеризується поєднанням планової та ринкової моделей економіки. Країна є одним із світових експортерів товарів та послуг і другим за обсягом імпортером після США. За ВВП на душу населення Китай посідає 82-е місце у світовому рейтингу і становить 13,31 тис. дол. США. (табл. 1.6).

Китай почав проводити економічні реформи в 1978 році, залучаючи іноземні інвестиції, стимулюючи розвиток експортних галузей та створюючи спеціальні економічні зони. Найрозвиненіші райони зосереджені на сході країни. Тут розташовані сучасні промислові підприємства та важливі транспортні вузли, що стимулюють економічну активність. Одними з головних галузей промисловості є текстильна, хімічна, вугільна, авіаційна, машинобудування, електроніка, енергетика, видобуток нафти та нафтопереробка.

Таблиця 1.6

Основні макроекономічні показники Китаю станом на 2024 рік

Показник	Усього
ВВП у порівняльних цінах (за паритетом купівельної спроможності)	38,15 трлн.
ВВП у поточних цінах	18,75 трлн.
ВВП на душу населення	13,31 тис.
Реальне зростання ВВП	5%
Прямі іноземні інвестиції	116 млрд.
Рівень безробіття	5,1%
Темп інфляції	0,2%

Зовнішній борг	2,42 трлн.
Торговельний баланс	992,16 млрд.
Доходи бюджету	3,06 трлн.
Витрати бюджету	3,96 трлн.
Сільське і лісове господарство	6,8%
Промисловість та будівництво	36,5%
Сфера послуг	56,7%
Державний борг (від ВВП)	88,3%

Складено авторкою за матеріалами: [83; 89; 106; 123; 131]

Основними напрямками китайського експорту є США, Гонконг, Японія, ЄС і Південна Корея. Промислові товари, особливо текстиль, Одяг та електроніка, становлять більшу частину китайського експорту, причому значна частина припадає на сільськогосподарську та хімічну продукцію.

КНР імпортує велику кількість машин, обладнання, хімікатів і палива, в основному з Тайваню, Південної Кореї, Японії, США, Австралії та ЄС. Майже половина китайського імпорту припадає на країни Східної та Південно-Східної Азії, а близько чверті експорту прямує в ці ж регіони [80].

Підсумовуючи, слід зазначити, що Китай відзначається стійким економічним зростанням, технологічним прогресом та має активну політичну позицію на світовій арені, що зумовлює його роль як одного з головних партнерів для африканських країн. У свою чергу, дані африканські держави мають значні природні ресурси, динамічну демографічну структуру та стратегічне географічне розташування, що створює передумови для забезпечення взаємодоповнюваності їхніх інтересів з Пекіном.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОСИН КИТАЮ З ДЕРЖАВАМИ АФРИКИ В ПОСТЫПОЛЯРНИЙ ПЕРІОД

2.1. Стратегічна роль Африканського континенту в сучасній геополітиці

Африку довгий час вважали «забутим континентом» і зазвичай асоціювали з бідністю, конфліктами та обмеженою стратегічною значущістю. Після 1945 року континент став ареною в Холодній війні, де США і Радянський Союз змагалися за союзників і вплив. Тим не менш, стратегічне значення африканського театру воєнних дій залишалося скромним у порівнянні з деякими іншими регіонами світу, що розвивається. І навпаки, участь наддержав у регіоні та численні маріонеткові війни, що виникли внаслідок цього, сприяли тому, що після відходу європейських колоніальних держав більша частина Африки стала характеризуватися недостатнім економічним розвитком, політичною нестабільністю та неефективним управлінням [33, с. 2]. Однак, незважаючи на це, спостерігається зростаючий попит на природні ресурси, який є одним з головних чинників стратегічного та економічного зростання Африки.

Африка широко визнана як континент, який володіє найбільш багатими природними ресурсами. Простягаючись на площі приблизно 30,3 млн. кв.км., включаючи острівні території, континент становить приблизно шосту частину поверхні Землі і складає приблизно одну п'яту частину світового суходолу. У даний час в Африці проживає більше 1,5 млрд людей, що становить 21% світового населення, яке нерівномірно розподілене між 55 суверенними державами. Крім того, в Африці спостерігаються надзвичайно високі темпи приросту населення: за прогнозами, до 2050 року населення континенту подвоїться [130].

Протягом усієї історії Африка незмінно слугувала центром тяжіння та конкуренції інтересів великих світових держав. Привабливість континенту незаперечна, насамперед через наявність тут стратегічно важливих

природних ресурсів. Зокрема Африка багата на орні землі, воду, нафту, природний газ, мінерали, ліси та дику природу.

Станом на 2024 рік, Африка є місцем зосередження близько 30% світових запасів мінеральних ресурсів, восьми відсотків світових запасів природного газу і 12% світових запасів нафти. На континенті зосереджено 40% світових запасів золота і до 90 відсотків хрому та платини. Найбільші у світі запаси кобальту, алмазів, платини та урану знаходяться в Африці. Також на континент припадає 65% світових орних земель і десять відсотків внутрішніх відновлюваних джерел прісної води планети [128].

Географічне розташування Африки посилює її стратегічне значення. Омивається Середземним морем на півночі, Червоним морем на північному сході та Індійським океаном на південному сході, Африка є ключовою точкою для світової морської торгівлі. Теорія морської могутності Альфреда Мегена, яка підкреслює важливість географічного положення, придатних до експлуатації берегових ліній і природних ресурсів, підкреслює стратегічну цінність африканського узбережжя і морських шляхів [39, с. 27].

Берегова лінія Африки, протяжністю понад 30,5 тис. км, включає такі важливі морські вузли, як Суецький канал, Гібралтарська протока, Баб-ель-Мандебська протока і мис Доброї Надії. Ці шляхи є життєво важливими для міжнародної торгівлі, що робить контроль Африки над цими проходами значною геополітичною перевагою. Суецький канал, зокрема, є одним з найважливіших морських коридорів у світі, що з'єднує Середземне море з Червоним морем і значно скорочує час у дорозі для суден між Європою та Азією [52].

Варто також зазначити, що Африканський Союз (АС) та субконтинентальні організації, такі як ЕКОВАС (Економічне співтовариство держав Західної Африки) і САС (Східноафриканське співтовариство), відіграють вирішальну роль у сприянні миру, стабільності та економічному розвитку в Африці. Ці організації допомагають африканським країнам виступати єдиним фронтом на міжнародних форумах, тим самим посилюючи

їхній вплив. Наприклад, Африканська континентальна зона вільної торгівлі (AfCFTA), започаткована у 2021 році, має на меті створити єдиний ринок товарів і послуг, сприяючи внутрішньоафриканській торгівлі та економічній інтеграції.

Геостратегічне значення Африки зробило її об'єктом уваги і зацікавленості багатьох міжнародних і регіональних держав. Цей континент займає важливе місце в політичному порядку денному кожної країни, яка в останні роки намагається використовувати інвестиційні можливості та інтереси в цій частині світу.

Китай. Масштаби і ступінь економічної присутності Китайської Народної Республіки в Африці являють собою значний феномен, який складно переоцінити. Політична та військова участь Китаю в регіоні також характеризується значною активністю. Піднебесна, будучи далеко не новим актором на африканському континенті, уже впродовж багатьох років виступає провідним і ключовим партнером у сфері розвитку інфраструктури та надання фінансових ресурсів для численних африканських держав. Так, ще в 1949 р. під керівництвом Мао Цзедуна китайський уряд розпочав активну стратегію, спрямовану на розвиток і зміцнення дружніх відносин з країнами третього світу [21, с. 125].

З 2000 року, задовго до офіційного запуску ініціативи «Один пояс, один шлях» у 2013 році, Китай проводить регулярний Форум з китайсько-африканського співробітництва (FOCAC), що являє собою більш формалізований і регулярний підхід до партнерства на високому рівні порівняно з аналогічними ініціативами, які реалізують США.

Починаючи з 2009 року, коли Китай став найбільшим торговельним партнером Африки, випередивши Сполучені Штати, обсяги торгівлі між Китаєм та африканськими країнами значно перевершили показники будь-яких інших окремих країн [97]. Протягом останнього десятиліття темпи приросту прямих іноземних інвестицій з боку Китаю сягали приблизно 40%

щорічно, при цьому Китай залишається найбільшим інвестором у розвиток інфраструктури на континенті [22, с. 94].

Використовуючи політичні та економічні інструменти, Пекін прагне досягти своїх стратегічних цілей на африканському континенті. По-перше, забезпечити стабільний імпорт енергоресурсів і корисних копалин з Африки для підтримки свого економічного зростання. По-друге, отримати доступ до нових ринків, розуміючи, що населення Африки, яке перевищує мільярд осіб, часто обирає доступну китайську продукцію, а не більш дорогі технології, пропоновані західними країнами. По-третє, створити можливості для працевлаштування власного населення через будівництво інфраструктурних проектів в африканських країнах. По-четверте, посилити свій вплив в Організації Об'єднаних Націй, заручившись підтримкою африканських держав, тим самим врівноважуючи домінування свого основного геополітичного суперника – Сполучених Штатів. Крім того, важливим аспектом політики Китаю є забезпечення визнання всіма африканськими країнами лише офіційного уряду в Пекіні, тим самим дипломатично ізолюючи Тайвань [15].

США. Активність Китаю в Африці неминуче викликала значне занепокоєння в Сполучених Штатах. Зокрема, в Стратегії національної безпеки США 2022 р. вперше чітко визначено, що діяльність Пекіна на африканському континенті викликає глобальне занепокоєння [5]. Сполучені Штати Америки мають значні політичні, економічні та стратегічні інтереси в Африці, реалізація яких здійснюється з різним ступенем успіху.

Економічна активність Сполучених Штатів в Африці є ключовим аспектом їхньої зовнішньої політики, що зумовлено насамперед стратегічною метою інвестування в нафтогазовий сектор континенту з метою протистояння зростаючому впливу Китаю в регіоні. Такий підхід не лише забезпечує безпеку постачання енергоносіїв до США, але й слугує пом'якшенню геополітичної присутності Китаю, що розширюється.

Крім того, Сполучені Штати працюють у тісній співпраці з Європейським Союзом над узгодженням їхньої економічної політики і стратегічних цілей в Африці, наголошуючи на необхідності узгодженого підходу до вирішення спільних проблем. Зокрема, серед ключових є тенденція занепаду демократичних процесів, прояви екстремізму, які, у свою чергу, призводять до безпекової кризи та військові перевороти. З 49 країн регіону 22 вважаються нестабільними або охопленими конфліктами. У 2023 році близько 462 млн жителів Африки на південь від Сахари жили в умовах крайньої бідності, а проблеми в галузі охорони здоров'я залишаються актуальними. Поряд з проблемами, пов'язаними з кліматом, економічні потрясіння, спричинені пандемією COVID-19 та війною РФ проти України, поглибили продовольчу нестабільність та боргове навантаження регіону [27].

Однак просування своїх інтересів у регіоні зіткнулося зі значними проблемами, зокрема, у сфері управління та корупції, які глибоко вкорінені в колоніальній спадщині Африки, що перебувала під владою європейських держав. Незважаючи на ці перешкоди, участь США в Африці залишається наріжним каменем ширшої зовнішньополітичної стратегії Заходу, спрямованої на обмеження доступу Китаю до критично важливих природних ресурсів і водночас на зміцнення політичного та військового впливу в регіоні.

Франція. Жодна з європейських держав не чинить більш істотного впливу в Африці, ніж Франція. Франція вже давно надає гарантії безпеки колишнім колоніям, і сьогодні Операція «Бархан» у регіоні Сахель є її найбільшим зарубіжним військовим зобов'язанням, до неї залучено майже п'ять тисяч французьких службовців для боротьби з повстанським рухом, стримування радикальних екстремістів і стабілізації ситуації в Малі та сусідніх країнах. Крім цього, на континенті розміщено понад дві тисячі французьких військовослужбовців, зокрема на постійній базі в Джибуті, яка іноді приймає військовослужбовців інших європейських держав [41, с. 6]. Франція підтримує великі комерційні зв'язки з франкомовною Африкою, аж до того, що вона досі бере участь у грошовій політиці чотирнадцяти

африканських держав (хоча західноафриканські держави нещодавно прийняли рішення відмовитися від цієї застарілої домовленості) [47]. Під керівництвом президента Еммануеля Макрона Франція також доклала значних зусиль для зміцнення економічних зв'язків із такими англійськими країнами, як Нігерія та Кенія [48].

РФ. Останніми роками РФ значно посилила свою присутність в Африці в суспільному сприйнятті, що особливо проявилось після проведення саміту «Росія-Африка» в Сочі 2019 р. [75]. Володіючи статусом постійного члена Ради Безпеки ООН, Росія активно працює над залученням африканських держав-членів Ради на свій бік з метою протидії західним державам і зміцнення впливу на міжнародній арені.

Участь РФ в африканських справах переважно зосереджена на військовому співробітництві, наприклад, Росія підписала військові угоди з 43 африканськими країнами та розгорнула російський військовий персонал, приватні військові компанії, такі як «Вагнер Груп» (нині відома як «Африканський корпус»), та військових інструкторів у різних африканських країнах [29]. У рамках цієї співпраці проводиться навчання африканського військового персоналу, продаж зброї, а в деяких випадках створюються російські військові бази або надається доступ до ключових портів та аеродромів. У той же час помітна також зацікавленість у таких галузях, як енергетика та видобуток корисних копалин. Однак обсяг російської допомоги та інвестицій в Африку залишається значно меншим порівняно з іншими зовнішніми акторами, що підтверджується тим фактом, що станом на 2024 р. обсяг торгівлі РФ з африканськими країнами, становив близько 24,5 млрд доларів, що значно менше, ніж аналогічні показники Китаю (понад 295 млрд дол. США) та США (71,6 млрд дол. США).

Посилення присутності РФ в Африці свідчить про її прагнення зміцнити свій глобальний вплив через стратегічне партнерство з Китаєм і заперечити існуючий світовий порядок, незважаючи на запроваджені санкції.

Індія. Індія активно посилює свою економічну присутність в Африці, особливо в таких ключових галузях, як торгівля, інвестиції в сільськогосподарський сектор і технологічний розвиток. Збільшення взаємодії Індії з африканськими країнами зумовлене прагненням забезпечити стабільний доступ до природних ресурсів і розширити вплив на нових, перспективних ринках. Економічний потенціал Африки привертає увагу провідних світових держав і регіонів, які прагнуть скористатися її багатими ресурсами і можливостями для економічної експансії.

Крім того, прем'єр-міністр Індії Нарендра Моді в 2019 р. ініціював всеосяжну програму з десяти ключових напрямків, націлену на розвиток відносин між Індією та Африкою [42, с. 18–20]. Цей порядок охоплює такі питання, як обмін розвідувальною інформацією, розвиток сільського господарства та інші сфери співпраці. Також було відкрито нові дипломатичні представництва Індії на африканському континенті, а регулярні форуми співробітництва на вищому рівні між Індією та Африкою набули підвищеного значення.

Держави Перської затоки. Серед інших зовнішніх держав є ті, хто розробив дієві стратегії щодо Африки, що дає їм змогу чинити значний вплив на окремі країни чи регіони. Зокрема, держави Перської затоки, такі як Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ), значно посилили свою присутність і вплив у регіоні Африканського Рогу, активно розвиваючи дипломатичні зв'язки, збільшуючи обсяг торгівлі та інвестуючи в такі сектори, як сільське господарство, промислове виробництво та будівництво [54, с. 3–4].

Перська затока також прагне до тіснішої співпраці з африканськими країнами у сфері безпеки, щоб стримувати зростаючу кількість мігрантів, які прибувають з півдня. Саудівська Аравія та ОАЕ мають найактивнішу військову присутність у регіоні, обидві країни розширили свої військові бази на африканському узбережжі Червоного моря з 2015 р.

На дипломатичному рівні багато арабських держав Перської затоки намагаються позиціонувати себе як миротворців в африканських конфліктах. Катар ініціював переговори між Ефіопією та Еритреєю у 2018 році і продовжує виступати посередником у Сомалі та Судані. Саудівська Аравія, зокрема, позиціонує себе як союзник Африки. Вона приймала переговори щодо громадянської війни в Судані, закликала до списання боргів африканських країн і провела перший в історії саудівсько-африканський саміт у листопаді 2023 р. [105].

Отже, стратегічне географічне положення Африки, багатство її ресурсів і зростаючий вплив у міжнародних організаціях підкреслюють її зростаючу силу в глобальній геополітиці. Африка стала головною ареною геополітичної конкуренції між світовими державами. Китайська ініціатива «Один пояс, один шлях», сприяючи розвитку інфраструктури, викликає занепокоєння щодо стійкості та відкритості. США та ЄС також мають значні економічні інтереси в Африці, зосереджуючись на видобутку ресурсів та торгівлі відповідно. Складна динаміка континенту визначається його колоніальним минулим і сучасними викликами, включаючи політичну нестабільність і тероризм, а відносини з різними світовими державами, такими як Росія, Індія і країни Близького Сходу, додають додаткові рівні геополітичної конкуренції, яка, ймовірно, посилиться в майбутньому.

2.2. Економічна співпраця між КНР та країнами Африканського континенту

Протягом останніх трьох десятиліть економічні відносини між Китаєм і Африкою слугували каталізатором співпраці у багатьох сферах політики. Економічна участь Китаю в Африці охоплює широкий спектр діяльності, включаючи забезпечення закордонного фінансування розвитку (ЗФР), сприяння прямим іноземним інвестиціям (ПІІ) і розширення торговельних потоків. Історично Китай відігравав значну роль у розвитку африканських

країн, надаючи кредити, переважно на проекти транспортної та енергетичної інфраструктури, пристосовані до конкретних потреб африканських держав і можливостей китайських постачальників.

Взаємодія Китаю з Африкою на початку холодної війни відбувалася під впливом їхнього спільного колоніального минулого та антиімперіалістичних позицій. Коли африканські країни боролися за незалежність у 1950-х і 1960-х рр., КНР зарекомендувала себе як найважливіший союзник, пропонуючи матеріальну і дипломатичну підтримку визвольним рухам. Коли в 1955 р. лідери 29 азійських і африканських країн, включно з Китаєм, зібралися на Бандунгську конференцію, щоб заохотити єдність і співпрацю між нещодавно незалежними державами, цей ідеологічний зв'язок було закріплено [4].

Будівництво залізниці Танзанія – Замбія (TAZARA) у 1970–1975 рр. було одним з найважливіших прикладів ранньої співпраці Китаю з Африкою. Цей проєкт, який фінансував Китай, став важливим символом співпраці по лінії Південь-Південь і найбільшим інфраструктурним проєктом в Африці на той час [73].

У той час, незважаючи на те, що політична солідарність була головною рушійною силою цієї співпраці, зосередженість Піднебесної на внутрішніх проблемах і загальна динаміка холодної війни обмежували економічні обміни. Взаємодія Африки з КНР у цей період заклала фундамент для поглиблення відносин, але економічний вимір партнерства почав активно розвиватися лише з початком економічних реформ і політики відкритості в Китаї наприкінці 1970-х рр. [23, с. 33].

Відносини між Китаєм і Африкою зазнали кардинальних змін у 2000-х рр. У результаті економічних реформ Китаю, які прискорили індустріалізацію і підвищили попит на природні ресурси, Пекін побачив в Африці життєво важливого партнера. Створення у 2000 р. Форуму китайсько-африканського співробітництва (FOCAC) офіційно закріпило зв'язки між Китаєм та Африкою, створивши підґрунтя для структурованого діалогу та співпраці в різних секторах [25, с. 294].

Важливими факторами, що сприяли цьому розширенню, були наступні:

1. Стратегія Китаю «走出去» (Вихід назовні), метою якої було забезпечення сировинних ресурсів, таких як метали, нафта, газ і сільськогосподарська продукція, шляхом заохочення китайських компаній до розширення діяльності за кордоном, особливо в багатій на ресурси Африці. Така політика також створила ринок для китайських промислових товарів, машин і устаткування та інфраструктурних послуг.

2. На саміті FOCAC 2000 р. Пекін підтвердив свою позицію головного партнера з розвитку, пообіцявши пробачити борги найбільш бідніших африканських країн, наголосивши на взаємній вигоді та повазі до африканського суверенітету [8].

3. Торговельний бум: із 2000 по 2010 рр. обсяг торгівлі між Китаєм та Африкою збільшився з близько 10 млрд дол. до понад 100 млрд дол. (рис. 2.1). Обігнавши більш традиційного західного партнера, такого як США, КНР швидко перетворилася на найбільшого торговельного партнера Африки.

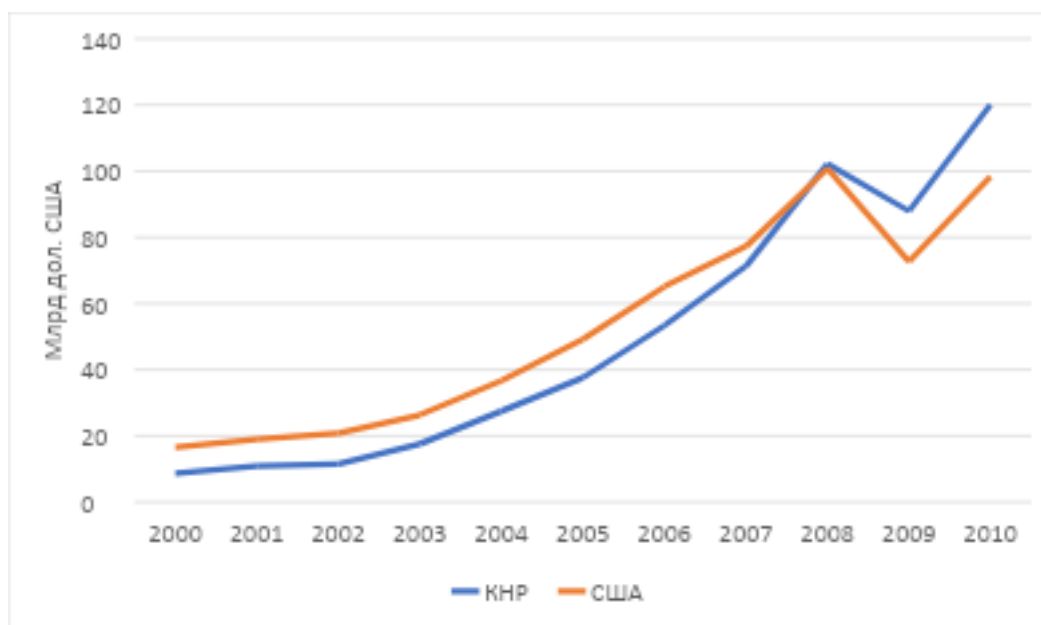

Рис. 2.1. Обсяги торгівлі Африки з КНР та США (в період з 2000 по 2010 рр.)

[133]

За цей час Китай також збільшив свої інвестиції в інфраструктуру Африки. Будівництво портів, залізниць, доріг та енергетичної

інфраструктури, необхідних для підтримки зростаючої економіки Африки, було головною метою масштабних проєктів, що фінансувалися китайськими банками розвитку. Як подарунок континенту Пекін побудував штаб-квартиру Африканського Союзу в Аддис-Абебі, яка стала символом нової ери співпраці.

На початку XXI ст. торгівля з Африкою становила менше 5% від загального обсягу торгівлі Китаю, але до 2014 р. ця частка зросла до шістнадцяти відсотків. Згідно з митною службою КНР, у 2014 р. обсяги торгівлі склали рекордні 221,88 млрд дол. США. Унаслідок подальших змін світових цін на нафту товарообіг помірно знизився, впавши до 170 млрд дол. США у 2017 р. Незважаючи на це, у 2018 р. торгівля відновилася і зросла на 20%, досягнувши 204,2 млрд дол. США [13].

Варто зазначити, що в загальному обсязі зовнішньої торгівлі Африки частка торгівлі з Китаєм неухильно зростає, перевищивши 21% в 2020 р. Також структуру китайсько-африканської торгівлі зазнає певних змін, зокрема характеризується збільшенням частки експорту технологій. Наразі понад половину всього експорту становлять високотехнологічні, механічні та електричні вироби. Прагнучи допомогти більшій кількості африканських промислових і сільськогосподарських товарів потрапити на китайський ринок, Китай розширив імпорт несировинних товарів з Африки і надав нульовий тарифний режим для 97% оподатковуваних товарів, що експортуються до КНР 33 найменш розвиненими африканськими країнами. З 2017 р. китайський імпорт африканських послуг зростає в середньому на 20% на рік, створюючи майже 400 000 робочих місць на континенті щороку. Піднебесна стала другим за величиною ринком для африканського сільськогосподарського експорту, а також збільшив свій імпорт сільськогосподарської продукції з Африки в останні роки [11].

Китайсько-африканська торгівля товарами продемонструвала значну стійкість після спалаху пандемії COVID-19: двостороння торгівля скоротилася у 2020 р., але швидко відновилася у 2021 р. та ще більше зросла

у 2022 р. У 2021 р. торговельне співробітництво між КНР та Африкою значно зросло: загальний обсяг імпортно-експортної торгівлі товарами сягнув 254,29 млрд дол. США, що на 36% більше, ніж у попередньому році. У 2022 р. загальний обсяг торгівлі Китаю з десятима найбільшими торговельними партнерами становив 190,14 млрд доларів США, що складає 67,4% від загального обсягу торгівлі між Китаєм і Африкою. А вже в 2024 році обсяг торгівлі сягнув рекордних 295 млрд дол. США. Темпи зростання імпортно-експортної торгівлі Пекіну з африканськими країнами сповільнилися порівняно з 2021 р. Південна Африка, Ангола, Нігерія, Демократична Республіка Конго (ДРК) та Єгипет залишаються серед п'яти найбільших торговельних партнерів Китаю в Африці, а Ліберія увійшла до першої десятки. Торгівля Китаю з Нігерією та Єгиптом скоротилася, тоді як торгівля з Демократичною Республікою Конго продовжила зростати на 51,7%, як і раніше посідаючи перше місце серед 10 найбільших торговельних партнерів [152].

На сьогодні Піднебесна є одним із найбільших інвесторів і ключових торговельних партнерів африканських держав. Формування та еволюція економічної присутності Китаю на африканському континенті розпочалися у 2000-х рр. і відтоді демонструють стійку тенденцію до розширення. Лише з 1998 по 2012 р. близько 2000 китайських компаній здійснили інвестиції в 49 африканських країнах. Основними напрямками для цих інвестицій у 2014 р. були Південна Африка, Алжир, Нігерія та Замбія. Зростання китайських ПІІ на континенті вражає, а розмір інвестицій є значним порівняно з китайськими ПІІ в інших країнах, хоча вони становлять лише невелику частку від загального обсягу ПІІ в Африці порівняно з США, Великою Британією та Францією.

Варто зазначити, що на саміті FOCAC в Йоганнесбурзі в 2015 р. голова Сі оголосив, що Китай вкладає додатковий капітал у Китайсько-африканський фонд розвитку (CADFund), створений у 2006 р., збільшивши вартість фонду до 10 млрд дол. США. Станом на червень 2021 р. CADFund інвестував понад

5,5 млрд дол. США у 37 африканських країн і сприяв залученню 26 млрд дол. США інвестицій та фінансування китайськими компаніями в Африці [129].

У 2018 р. на Пекінському саміті FOCAC президент Сі оголосив, що Китай заохочуватиме китайські компанії інвестувати не менше 10 млрд дол. США в Африку протягом 2018-2021 рр. і створить спеціальний фонд у розмірі 5 млрд дол. США для фінансування імпорту з Африки. До кінця 2020 р. спеціальний фонд достроково перевиконав загальний план [148].

Водночас, Африка відіграє провідну роль у реалізації компоненту ініціативи «Морський Шовковий шлях» у глобальному проєкті «Один пояс, один шлях». Китайсько-африканська співпраця зосереджена на вирішенні проблеми дефіциту інфраструктури в Африці за допомогою великих проєктів, профінансованих і побудованих Китаєм, таких як залізниця Аддіс-Абеба-Джибуті (4 млрд дол. США, завершена в 2016 р.), яка з'єднує Ефіопію, що не має виходу до моря, з портом Джибуті; залізниця стандартної колії Момбаса-Найробі (3,6 млрд дол. США); і розширення порту Дорале в Джибуті, що зміцнює його позицію як ключового судноплавного вузла вздовж морського маршруту до Суецького каналу [38, с. 431].

До кінця 2020 р. прямі інвестиції китайських компаній в Африці перевищили 43 млрд доларів. Китай заснував понад 3 500 компаній різного типу по всьому континенту. Приватні компанії поступово стали основною інвестиційною силою в Африці; понад 80 відсотків їхніх працівників – місцеві жителі, і вони прямо чи опосередковано створили мільйони робочих місць (рис. 2.2).

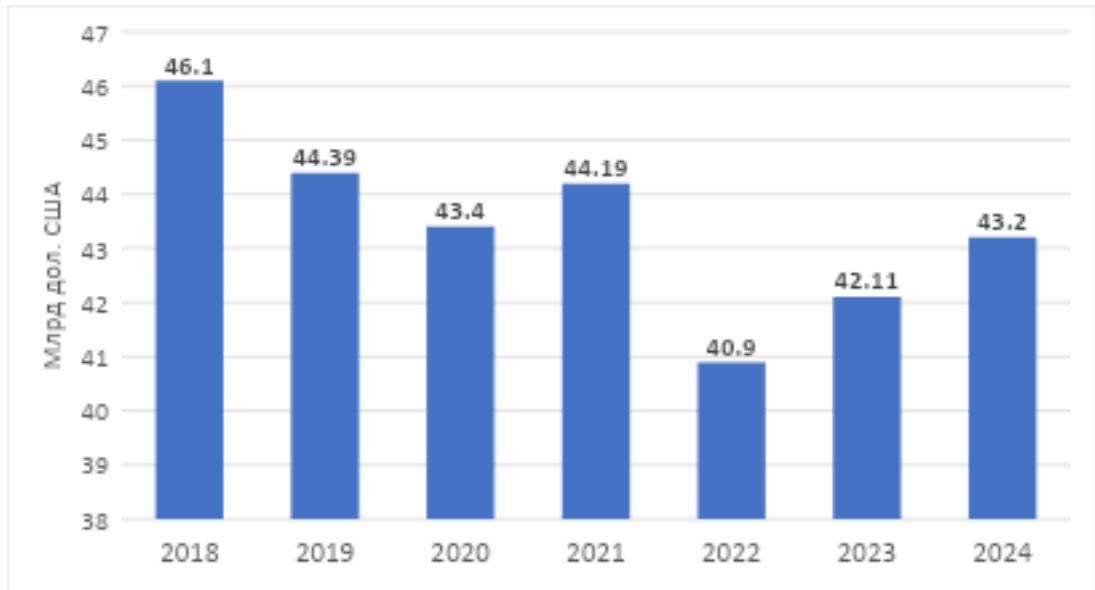

Рис. 2.2. Прямі інвестиції Китаю в Африку в період 2018–2024 рр.[94; 141; 142]

У 2021 р. обсяг прямих інвестицій в Африку дещо зріс до 44,19 млрд дол. США, що становить 1,6% від загального обсягу зовнішніх інвестицій Китаю. Через наслідки пандемії COVID-19, які включали порушення ланцюгів постачання, затримки проєктів та зміну фіскальних пріоритетів як у Китаї, так і в африканських країнах, інвестиції впали до 40,9 млрд дол. США у 2022 році. Скорочення обсягів прямих іноземних інвестицій стало наслідком внутрішніх економічних труднощів Китаю, які включали уповільнення темпів зростання ВВП та посилення регулювання.

За декілька років Африка отримала найбільші інвестиції від Китаю в будівельний сектор, пік яких припав на 2021 р. – 16,34 млрд дол. США, що становить 37% від загального обсягу інвестицій. Гірничодобувний сектор є наступним за обсягом інвестицій, оскільки Африка має багаті мінеральні ресурси, які є дуже важливими для китайської промисловості та технологій. Спостерігалися стабільні інвестиції в обробну промисловість на рівні 5–6 млрд дол. США на рік, диверсифікована економічна взаємодія та місцева індустріалізація. Інвестиції у фінансове посередництво були помірними, спрямованими на підтримку банківських і фінансових послуг для китайських підприємств в Африці (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Китайські ПІІ в країнах Африки у 2018–2024 рр.: розподіл за секторами [154]

Варто зазначити, що в 2021–2022 рр. Китай та Африка продовжували зміцнювати свою економічну співпрацю за допомогою різних стратегічних планів та ініціатив у рамках ініціативи ОПОШ та Форуму китайсько-африканського співробітництва (FOCAS). Цей план співпраці спрямований на узгодження проекту ОПОШ з Порядком денним Африканського союзу до 2063 р. – стратегічною основою для соціально-економічної трансформації континенту на наступні 50 років. Пріоритетним завданням плану співпраці є покращення інфраструктурного сполучення в Африці для сприяння торгівлі та економічній інтеграції. Він також має на меті посилити сприяння торгівлі, фінансову інтеграцію та координацію політики між Китаєм та африканськими країнами [44].

На додаток до торгівлі та прямих іноземних інвестицій, кредити стають все більш важливим компонентом економічних відносин КНР з Африкою. Африканські країни зазвичай не можуть собі дозволити розбудовувати інфраструктуру, необхідну для підтримки зростаючого населення. Більше того, багато з них не мають доступу до міжнародних ринків капіталу та банків. У цьому вакуумі Піднебесна стала найбільшим двостороннім

кредитором Африки. З початку 2000-х років китайський уряд та його державні банки надали рекордні суми кредитів урядам країн з низьким та середнім рівнем доходу, що зробило Китай найбільшим офіційним кредитором у

світі [24, с. 108]. Державні кредитори Піднебесної утримують майже 68 млрд дол. США зовнішнього боргу Африки у 2024 р., а приватні кредитори – майже 27 млрд дол. США.

Дослідження вчених показують, що з 2015 року на Китай припадає 13% двостороннього кредитування Африки; наступним найбільшим кредитором є США з набагато меншим показником – 4% [35]. За оцінками, наданими SAIS China Africa Research Initiative, китайські кредити Африці у 2019 р. склали 148 млрд дол. США. З них 44 млрд дол. США (29,7%) виділено на інвестиції в інфраструктуру, 36 мільярдів доларів США – у енергетику і 18 млрд дол. США – у гірничодобувну промисловість.

З точки зору обсягу боргу, рис. показує, що у 2024 р. найбільшими боржниками Китаю в Африці були Ангола (46 млрд), Ефіопія (14,5 млрд), Єгипет (9,7 млрд), Кенія (9,6 млрд), Нігерія (9,6 млрд) та Замбія (9,5 млрд). Обсяг зовнішнього боргу Анголи та його обслуговування помітно зменшився у 2020–2024 рр. завдяки реструктуризації боргу країни у 2020 р. Хоча Ангола і Кенія нещодавно ледве уникли дефолту і, схоже, готові рефінансувати існуючий борг, три африканські країни, які оголосили дефолт протягом останніх трьох років, Замбія, Гана та Ефіопія, входили до десятки найбільших позичальників Китаю в Африці.

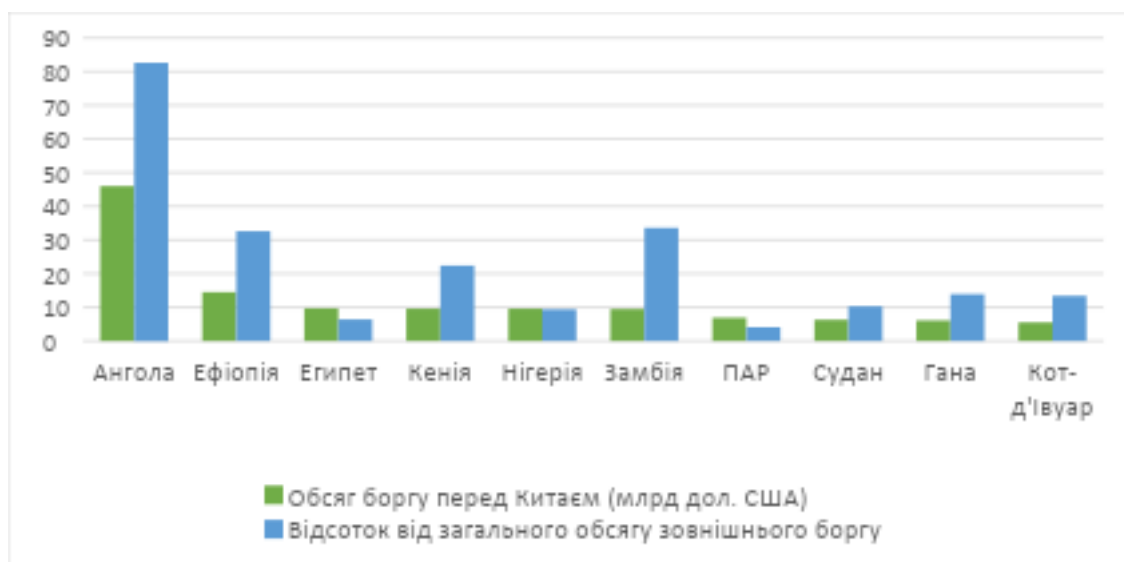

Рис. 2.4. Топ-10 африканських країн з найбільшим боргом перед Китаєм у 2024 р. [95]

За оцінками Баз даних китайських кредитів Африці (CLA Database), у 2000–2024 роках близько 39 китайських кредиторів 7 регіональним інституціям. Як видно з рис., the China Exim Bank продовжував залишатися найбільшим кредитором в Африці. У період з 2000 по 2024 р. банк надав понад 600 кредитів африканським країнам. У 2021–2024 рр. банк CHEXIM надав дев'ять із шістнадцяти кредитів, що склало 1,42 млрд дол., або 64% від усіх кредитів за сумою в 2021–2024 рр. [49, с. 8].

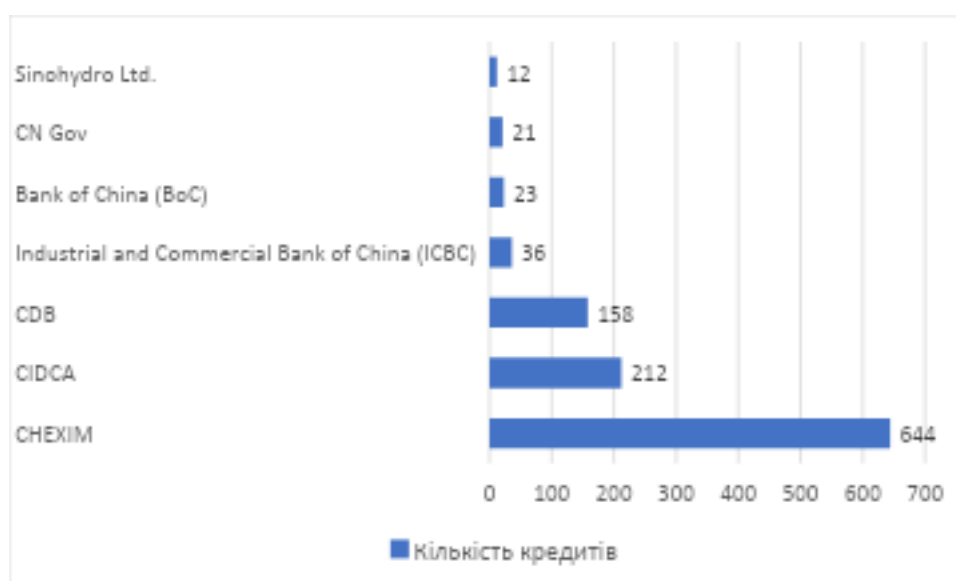

Рис. 2.5. Ключові китайські кредитори в Африці [95]

За ним слідує Китайське агентство міжнародного співробітництва у сфері розвитку (CIDCA). CIDCA пропонує гранти, пільгові кредити та технічну допомогу бідним країнам, здебільшого в Африці. Інфраструктура, боротьба з бідністю, охорона здоров'я, освіта та сільське господарство є одними з основних напрямків її діяльності. Надаючи фінансові інструменти для енергетичних, транспортних та інфраструктурних проєктів, the China Development Bank (CDB) є важливим кредитором, який сприяє довгостроковим інвестиціям, що сприяють економічному зростанню в Китаї та в усьому світі, особливо в Африці.

До секторів, які отримали фінансування у 2019–2024 рр., належали як традиційні, так і нетрадиційні галузі (рис.). Серед них – транспортний сектор, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), енергетика, оборона та військова сфера, водопостачання/санітарія, а також промисловість та видобуток неенергетичних корисних копалин.

Рис. 2.6. Розподіл кредитних зобов'язань Китаю перед Африкою за секторами 2019–2024 рр. [95]

Отже, можна зробити висновок, що економічне співробітництво між Китаєм і Африкою – це партнерство, яке розвивалося протягом багатьох років

у сфері торгівлі, інвестицій, фінансування інфраструктури та допомоги. Спочатку політична солідарність та ідеологічна послідовність часів холодної війни перетворилися на енергійну економічну співпрацю, зумовлену потребами Китаю в ресурсах, інфраструктурними потребами Африки та розширенням взаємної торгівлі. Існування Форуму з питань китайсько-африканського співробітництва (FOCAC) було започатковано у 2000 р., що ознаменувало зміну стратегічної економічної взаємодії, яка перестала бути неформальною. За останні два десятиліття Китай став найбільшим торговельним партнером з Африкою: обсяг двосторонньої торгівлі перевищив 200 млрд дол. зі зростанням експорту високотехнологічної продукції та промислового експорту. Фінансовані Китаєм інфраструктурні проекти, включаючи порти, залізниці та енергетичні мережі, мали важливе значення для економічного розвитку Африки. У той же час спостерігається зростання прямих китайських інвестицій в Африку, тисячі китайських компаній працюють у різних галузях – від виробництва і видобутку корисних копалин до телекомунікацій і сільського господарства. Економічна взаємодія між Китаєм і Африкою продовжує залишатися головною рушійною силою економічної модернізації та регіональної інтеграції.

2.3. Поглиблення військово-політичного та безпекового співробітництва Китайської Народної Республіки з африканськими державами

Китайська Народна Республіка починаючи з 1990-х рр. демонструє стратегічне розширення свого геополітичного впливу шляхом нарощування військової присутності та зміцнення свій потенціал в області безпеки. Нові військові можливості призвели до того, що Пекін став більш впевненим у собі, підвищивши роль Китаю як глобального постачальника миру і безпеки.

Як зазначає, китайський дослідник, директор та науковий співробітник Інституту африканських досліджень Сюй Вейжун, відносини у сфері безпеки Китаю з Африкою беруть початок з 1950-х рр. Тоді співпраця носила обмежений характер, включаючи відправку військових інструкторів і поставки стрілецької зброї, що було направлено на вирішення питань міждержавної безпеки. Зокрема, у період 1950-1963 рр. Китай надавав військову допомогу Алжиру, Гвінеї та іншим країнам, і лише за період 1958–1963 рр. Алжиру було передано понад 150 тис. одиниць зброї. Танзанія стала одним з основних бенефіціарів китайської допомоги в 1970-х роках, коли Китай допоміг побудувати аеропорт і військово-морську базу, крім того, надав військову техніку [60, с. 12].

Після реформ і відкритості Китай продовжив розвивати військову співпрацю з Африкою, але вже більш виважено і відповідально. Китай чітко дав зрозуміти, що він експортує військові товари лише суверенним урядам, суворо дотримується резолюцій Ради Безпеки ООН і вимагає від одержувачів сертифікатів кінцевого користувача і призначення. Така обачність відображає принциповість і професіоналізм Китаю у військовому співробітництві.

Еволюція взаємодії Китаю з Африкою характеризувалася значним розширенням сфери його безпеки у відповідь на триваючу нестабільність в регіоні. Ця трансформація була інституціоналізована завдяки Форуму китайсько-африканського співробітництва (FOCAC), який став ключовою платформою для формалізації китайсько-африканських відносин. Хоча спочатку ініціатива FOCAC був орієнтований на торгівлю, він все більше набуває військових аспектів. Квоти на військову підготовку, кредити на продаж військової техніки, а також на зміцнення потенціалу в області підтримки миру і боротьби з тероризмом виділяються за рахунок коштів FOCAC. Так, план дій FOCAC на 2012 рік ознаменував переломний момент, коли було оголошено про створення китайсько-африканського партнерства на основі співпраці заради миру та безпеки. Ця ініціатива продемонструвала прихильність Пекіна зміцненню співпраці у багатьох сферах, включаючи

координацію політики, розбудову спроможності, превентивну дипломатію, операції з підтримання миру (ОПМ), постконфліктне відновлення та реінтеграцію, а також боротьбу з незаконним обігом стрілецької зброї та легких озброєнь [10]

На сучасному етапі, Китай стає одним з найбільших експортерів військової техніки до африканських країн, що знаменує поступову зміну характеру військової співпраці. Від початкових незначних поставок озброєнь Китай перейшов до набагато масштабнішої і різноманітнішої військової підтримки, що відображає зростаючі геополітичні прагнення Китаю на африканському континенті. Пекін постачає африканським країнам різноманітну військову техніку, включаючи літаки, боєприпаси, бронетехніку, артилерію, безпілотники, системи радіоелектронної боротьби, вогнепальну зброю, ракети, радари і реактивні снаряди. Ці товари часто продаються за конкурентними цінами, що робить їх привабливими для африканських країн. Крім того, продаж часто супроводжується гнучкими фінансовими угодами, військовою співпрацею і програмами підготовки офіцерів [16].

Однак, за даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру (SIPRI), у період 2000-2024 рр. експорт озброєнь з Китаю до Африки був найменшим серед трьох найбільших постачальників: РФ, США і Франції – лише 11% (рис. 3.1).

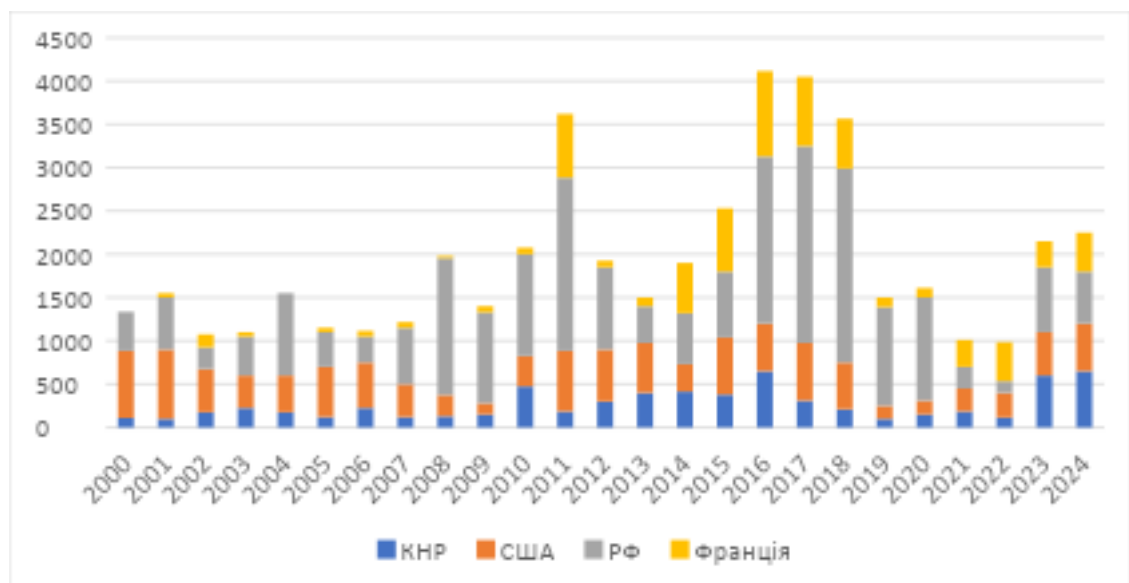

Рис. 3.1. Експорт озброєнь до Африки у 2000–2024 рр. [119]

В Африці шість найбільших одержувачів отримали понад 70% китайського експорту озброєнь до регіону: Алжир (23%), Судан, Марокко, Нігерія та Єгипет (по 10%) і Танзанія (9%). Однак, з огляду на обсяги експорту озброєнь, Китай залишається невеликим постачальником навіть для своїх найбільших партнерів, поступаючись місцем РФ та Сполученим Штатам (рис. 3.2.).

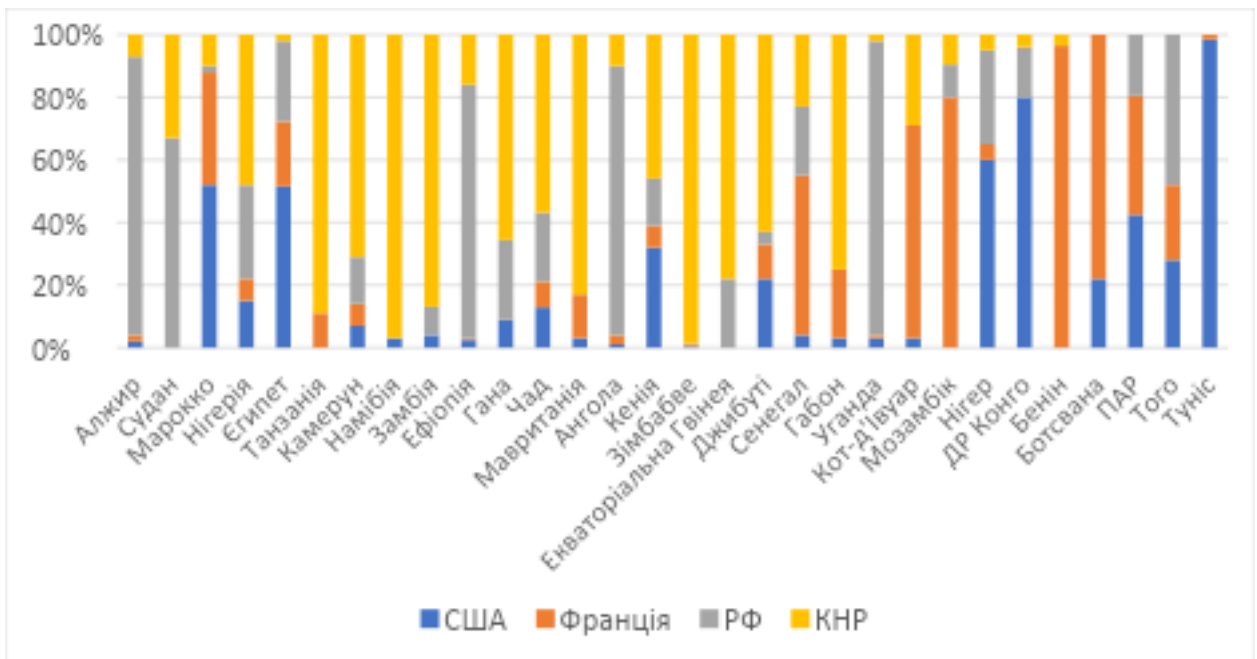

Рис. 3.2. Динаміка експорту зброї до Африки від найбільших постачальників у період з 2000 по 2024 рр. [119]

Незважаючи на відносно невеликий обсяг експорту озброєнь порівняно з іншими великими постачальниками, Китай активно розширює свою військову присутність в Африці. Безпекова і військова співпраця Китайської Народної Республіки з країнами Африки, зокрема розглядається як важливий фактор захисту її інвестицій та інфраструктури, створеної в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях». Пекін неодноразово підкреслював важливість зміцнення і вдосконалення військової співпраці з Африкою. Ця співпраця має важливе значення для підтримки стабільності і безпеки, необхідних для процвітання цих проєктів. Здійснюючи величезні інвестиції в африканську

інфраструктуру – понад 10 тис. км. залізниць, майже 100 тис. км. автомобільних доріг і численні порти – Китай прагне забезпечити життєво важливі ресурси і контролювати ключові торговельні шляхи, створюючи основу для довгострокового стратегічного домінування [62, с. 137]. Підхід Китаю включає посилення військової співпраці через продаж зброї, навчальні програми, передачу технологій і спільні навчання. Варто зазначити, що в 2013 р. Сі Цзіньпін запропонував Китаю і Африці посилити співпрацю з питань миру і безпеки в Африці, а також з основних міжнародних питань, щоб підняти китайсько-африканські відносини на вищий рівень [63, с. 44].

Піднебесна має намір захистити свої економічні інтереси і встановити довгостроковий стратегічний вплив на континенті. Для досягнення цієї мети Пекін приділяє особливу увагу військовій співпраці та активно підтримує мирні ініціативи для того, щоб сприяти миру і переговорам, підтримувати регіональну безпеку і стабільність. Китай активно виступає посередником у таких гарячих точках, як Південний Судан, а спеціальний представник китайського уряду в справах Африки обмінювався думками з лідерами південно-суданського уряду і представниками опозиції, а також брав участь у засіданні високого рівня Групи партнерства Спільного комітету з моніторингу та оцінки (СКМО) Південного Судану, щоб відігравати конструктивну роль у досягненні миру, стабільності і розвитку в Південному Судані [155].

У 2013 році Китай почав направляти збройні сили безпеки до Малі і Південного Судану, а в 2014 році Китай направив понад 1960 миротворців для участі в семи з дев'яти африканських операцій з підтримання миру, завдяки чому Китай став одним із постійних членів ООН, який направив миротворців до Малі і Південного Судану, і першою африканською країною, що надіслала миротворців до Африканського союзу в 2014 році [61, с. 50].

У жовтні 2015 року на Саміті ООН з питань розвитку Сі Цзіньпін оголосив про рішення Китаю надати Африканському Союзу (АС) протягом наступних п'яти років військову допомогу на загальну суму 100 млн дол.

США для підтримки регіональної безпеки і стабільності, а також підтримки будівництва постійних африканських армій і сил швидкого реагування на кризи. Китай і АС спільно розширюватимуть співпрацю у підготовці кадрів, обміні розвідданими, проведенні спільних навчань і тренувань, а також допомагатимуть АС зміцнювати свій потенціал у сфері миротворчості, боротьби з тероризмом, піратством, контрабандою, транснаціональною злочинністю тощо [149].

Ширшою за впливом є безпосередня співпраця Китаю з африканськими партнерами у сфері оборони і безпеки. Це відбувається через зростаючу кількість спільних навчань, військово-морських патрулювань і обмінів. Перший серйозний крок у сфері безпеки щодо них був зроблений у 2008 році, коли Пекін розпочав місію по боротьбі з піратством в Аденській затоці. Відтоді Китай підтримує постійну військово-морську присутність у регіоні Африканського Рогу. У 2008-2018 рр. ВМС Китаю направили в регіон 26 000 військовослужбовців і провели ряд операцій із забезпечення безпеки на морі. З метою підтримки військово-морських місій ВМС Народно-визвольної армії Китаю (ВМС НВАК) провели операції з поповнення запасів і дозаправки в регіоні. Як наслідок, протягом 2009–2013 рр. розгортання ВМС НВАК в Аденській затоці стало залежати від логістичної підтримки з порту Джибуті [72].

У серпні 2017 року Китай створив базу ВМС НВАК в Джибуті. Цей об'єкт офіційно називається базою матеріально-технічного забезпечення і обґрунтовується як такий, що підтримує зобов'язання Пекіну щодо міжнародних антипіратських, миротворчих та інших операцій, а також захищає його зростаючі закордонні активи і евакуйовує китайських громадян у кризових ситуаціях. Китайські політики і експерти також називають її «стратегічним опорним пунктом», маючи на увазі передову присутність, призначену для підтримки здатності китайських збройних сил проектувати сили на великі відстані, в тому числі як частину мережі таких стратегічних пунктів [36].

До того ж, база дозволяє Піднебесній проводити контртерористичні операції. У 2015 р. Китай ухвалив закон, який забезпечує внутрішню правову основу для проведення контртерористичних операцій і збору розвідувальної інформації за кордоном. Це особливо важливо з огляду на кількість іноземних військових об'єктів у Джибуті. Крім того, китайський уряд розглядає цю базу як засіб підтримки економічних інтересів Китаю на Африканському Розі і проведення морської дипломатії. Джибуті також відіграє ключову роль у китайському баченні морського шляху, який є основною частиною ініціативи «Один пояс, один шлях».

Створення бази в Джибуті стало важливою рушійною силою нарощування військової присутності Китаю в Африці. Навчальний цикл 2018-2019 рр. став свідком підвищеної регулярності навчань НВАК, що, ймовірно, пов'язано з покращенням доступом, близькістю, плануванням і матеріально-технічним забезпеченням нової бази в Джибуті. Лише у 2018 р. НВАК провела шість навчань – найвищий показник за один рік в Африці – з Камеруном, Габоном, Ганою, Нігерією (двічі) і Південною Африкою.

Пізніше, у 2019 р., 300 військовослужбовців 73-ї армійської групи Східного командування НВАК прибули до Комплексного навчального центру Танзанії для участі в 25-денних навчаннях «Щирі партнери – 2019». Танзанійські і китайські сухопутні війська брали участь у бойових стрільбах, пошуково-рятувальних роботах серед цивільного населення, тактиці застосування безпілотних літальних апаратів, вибухових роботах, пошуково-рятувальних роботах у забудованій місцевості і моделюванні командного пункту. На той час це були найбільші навчання НВАК такого роду [140].

Двотижневі військові навчання Китаю з Танзанією і Мозамбіком в липні і серпні 2024 р. ознаменували значне розширення участі Народно-визвольної армії Китаю (НВАК) в Африці. Китайський батальйонний підрозділ (приблизно 1000 військовослужбовців) провів наземні і морські навчання, включаючи морське патрулювання, пошуково-рятувальні роботи і бойові

стрільби зі своїми танзанійськими і мозамбікськими колегами в рамках навчань під назвою «Мирна єдність – 2024». Було задіяно близько двох десятків різних видів озброєння і техніки, в тому числі стрілецьку зброю, важку артилерію, мікро безпілотні літальні апарати, а також різні розвідувальні і піхотні машини [139].

Таким чином, посилення військової присутності Китаю в Африці, про що свідчать такі стратегічні проєкти, як база в Джибуті і масштабні спільні навчання, підкреслює його прагнення посилити співпрацю в галузі безпеки, продемонструвати свою міць і захистити свої стратегічні і економічні інтереси в цьому регіоні. Це розширення присутності демонструє, як змінюється позиція Китаю як головного гравця в африканському оборонному і безпековому середовищі.

Варто зазначити, що збільшення військової присутності Китаю в Африці та проведення масштабних спільних навчань є частиною більш масштабної стратегії Пекіна зі зміцнення своїх позицій у регіоні. Ця стратегія знаходить своє продовження в дипломатичній сфері, що наочно демонструє 9-й форум ФОСАС, який відбувся у вересні 2024 р. Під час даного заходу лідер Китаю Сі Цзіньпін пов'язав китайсько-африканську співпрацю у сфері безпеки з китайською Ініціативою глобальної безпеки (GSI) [150].

Оголошена у квітні 2022 р., GSI є першою пропозицією КНР щодо створення глобальної системи безпеки на чолі з Китаєм. Оскільки Китай продовжує посилювати свій міжнародний вплив, GSI є засобом для КНР запропонувати власну архітектуру безпеки на Глобальному Півдні на противагу нинішньому апарату безпеки, очолюваному Заходом [147].

У своїй головній промові на ФОСАС Сі підкреслив, що модернізація і розвиток не можуть бути досягнуті без «мирного і стабільного» середовища. Розуміючи це, голова КНР заявив, що Китай допомагатиме африканським партнерам у підвищенні їхньої спроможності «гарантувати мир і стабільність», в тому числі шляхом надання Африці пріоритетного значення в реалізації Глобальної Ініціативи Безпеки. Зокрема, даючи обіцянку щодо

«Партнерських дій заради спільної безпеки», Сі Цзіньпін пообіцяв, що протягом наступних трьох років під прапором GSI Китай:

- забезпечить підготовку 6000 військовослужбовців і 1000 поліцейських і співробітників правоохоронних органів;
- запросить 500 молодих африканських офіцерів відвідати Китай;
- проведе спільні військові навчання, тренування і патрулювання з африканськими партнерами;
- надаватиме допомогу в розмінуванні території Африки;
- співпрацюватиме з африканськими партнерами для забезпечення безпеки персоналу та майна спільних проектів;
- виділить 1 млн юанів у вигляді грантів на військову допомогу.

Отже, можна зробити висновок, що за останні кілька десятиліть посилилась співпраця між КНР та державами Африки у сфері безпеки: Піднебесна стала важливим постачальником стрілецької зброї своїм африканським партнерам (зокрема, Нігерії, Судану, Південному Судану і Демократичній Республіці Конго), організовує спільні навчання (з Танзанією, Мозамбіком і ПАР), надсилає військових інструкторів (в Алжирі, Малі, Зімбабве) і військову допомогу на двосторонній і багатосторонній основі. Запуск Ініціативи глобальної безпеки (GSI) та її інтеграція в африканську політику Китаю через платформу FOCAC демонструють амбітні наміри Пекіна створити іншу систему безпеки на континенті, яка може кардинально змінити регіональну динаміку сили і підірвати традиційний вплив західних держав.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КИТАЙСЬКО-АФРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

3.1. Сучасні виклики та перспективи розвитку китайсько-африканського партнерства

Китайсько-африканські відносини мають тривалу історію. Їх рівень багато в чому визначається історичними зв'язками, близькістю інтересів і позицій щодо міжнародного порядку денного, спільністю цілей і завдань розвитку. Однак, не зважаючи на це, існують певні складнощі та проблеми у відносинах Піднебесної з країнами Африканського континенту.

Протягом багатьох років Китай активно надавав кредити країнам, що розвиваються, головним чином з метою просування своєї провідної ініціативи «Один пояс, один шлях» (ОПОШ). Однак ОПОШ зазнає все більшої критики за такі недоліки, як надання кредитів країнам з низьким рівнем доходу та нестабільною фінансовою ситуацією, відсутність прозорості та неврахування результатів досліджень соціального та екологічного впливу проєктів, які фінансуються в рамках цієї ініціативи. Тому серед африканських країн зростає занепокоєння з приводу так званої «боргової пастки», і вони виправдані. Державний борг у країнах Африки на південь від Сахари зріс з 34% у 2013 році до 61% у 2024 році [124].

Сьогоднішні боргові проблеми частково пов'язані з кредитними угодами, підписаними в той час, коли КНР прагнула вкласти свої надлишкові заощадження в іноземні кредити. Часто ці угоди передбачали погашення кредитів протягом лише 10 років, у порівнянні з 35 роками для кредитів від Світового банку. У результаті потенційних змін умов кредитування та різних рівнів кредитного ризику, які Китай враховує в різних країнах, середні процентні ставки за позиками різняться. Наприклад, Експортно-імпортний

банк Китаю (Eximbank) стягнув з Джибуті повністю комерційну ставку за кредит на будівництво залізниці Ефіопія-Джибуті, яка була вищою, ніж ставки, які стягують багатонаціональні кредитори, такі як Світовий банк. КНР є найбільшим кредитором Джибуті, маючи приблизно 1,4 млрд доларів боргу, що дорівнює близько 45 відсоткам ВВП країни. У січні 2023 року Джибуті призупинила виплати боргу КНР, ставши другою африканською країною після Замбії, яка вчинила так [31].

Китай встановив значні торговельні зв'язки з Анголою та Замбією, в рамках яких Китай імпортує сировину та природні ресурси, зокрема мідь із Замбії та нафту з Анголи, в обмін на експорт широкого спектру товарів, включаючи товари капітального та споживчого призначення. Економічна залежність цих держав від китайського ринку сприяє тому, що Китай зберігає позитивне торговельне сальдо. Зокрема, Ангола отримала значну вигоду від китайських кредитів, які становили значну частину всіх кредитів, наданих Китаєм африканським країнам у період з 2000 по 2017 рр. Економічна вразливість Анголи зросла в результаті цих кредитів, які збільшили її борг перед Китаєм. Під час пандемії COVID-19 експорт нафти з Анголи, який використовувався для погашення боргу перед Китаєм, скоротився. На початку 2025 року цей борг становив 49% від загального зовнішнього боргу країни [86].

КНР у своїй практиці надані кредитів використовує такий підхід як «інфраструктура в обмін на ресурси», що, у свою чергу, збільшує боргове навантаження на країни Африканського континенту та обмежую диверсифікацію їхніх економік. Наочним прикладом реалізації даної концепції є Демократична Республіка Конго (ДРК), де країна не змогла виплатити свої борги. Ця стратегія надала Китаю доступ до природних ресурсів, таких як кобальт і мідь, в обмін на будівництво інфраструктури в ДРК. Дана обставина викликала занепокоєння щодо зростання боргу та його впливу на суверенітет африканських країн. Дебати щодо довгострокових наслідків таких угод для економічного зростання та незалежності

африканських країн викликані тим, що деталі конкретних угод та їхні наслідки часто не є достатньо прозорими [58, с. 624–625].

Також, не менш важливою проблемою у відносинах є тенденція поглиблення асиметрії у торговельних відносинах між Китаєм та Африкою, де Африка дедалі більше залежить від китайського імпорту, водночас намагаючись розширити свій експорт до Китаю. Пекін широко експортує промислові товари (електроніку, машину продукцію, текстиль) до Африки в обмін на природні ресурси континенту, з яких чотири товари – сира нафта, рафінована мідь, залізна руда та концентрати, а також алюмінієві руди та концентрати – становили майже дві третини експорту Африки до Китаю за вартістю торгівлі у 2024 році [88]. Така тенденція свідчить не тільки про структурний дисбаланс у торгівлі між Китаєм та Африкою, оскільки Китай використовує свої переваги у виробництві для експорту товарів з відносно низькою доданою вартістю в обмін на африканську сировину, а й гальмує спроби Африки в галузі індустріалізації. Таким чином, зберігається та посилюється залежність держав Африки як постачальників дешевих енергоносіїв та досить низька можливість для диверсифікації економік.

КНР надає робить значні інвестиції в інфраструктуру Африки, які є необхідними для ефективною реалізації Африканської континентальної зони вільної торгівлі (AfCFTA). Ці інвестиції в основному спрямовані на розширення та модернізацію залізничних мереж, особливо в Східній Африці; поліпшення дорожньої інфраструктури для сприяння транспортуванню та торгівлі; а також розвиток електростанцій, включаючи проекти з відновлюваною енергією, такі як сонячні та вітрові електростанції. Однак слід зазначити, що більшість цих інвестицій здійснюють китайські компанії, які часто звинувачуються місцевим населенням у нехтуванні місцевими стандартами та умовами праці. Так, уряд Чаду припинив діяльність Китайської національної нафтової корпорації (CNPC) в 2013 р. після того, як виявив, що організація не тільки скидала надлишки сирової нафти, але й

змушувала чадських робітників вивозити її без засобів захисту [79]. У 2016 році китайська компанія викупила одну з шахт у ДРК, працівники якої заявили, що рівень безпеки праці різко знизився, а ті, хто висловлював занепокоєння з цього приводу, зазнавали насильства, а також їм пропонували хабарі за замовчування нещасних випадків [92].

Зімбабве є ще одним прикладом таких практик. Africa Daily повідомила про масові зловживання щодо місцевих робітників з боку китайських гірничодобувних компаній. Таке експлуаторське ставлення включає в себе надзвичайно низьку заробітну плату та затримки з виплатами (іноді на кілька місяців), погане харчування та умови проживання, а також примус до роботи без засобів захисту [50].

У той же час, слід визнати, що надмірна залежність від китайських інвестицій має особливість гальмувати процес економічної диверсифікації та робити місцеві економіки вразливими до коливань у двосторонніх відносинах. Дійсно, місцеві компанії стикаються з посиленою конкуренцією з боку китайських фірм, які часто отримують значні субсидії та фінансову підтримку і заповнюють африканські ринки своїми продуктами за низькими цінами. Місцеві компанії змушені конкурувати з добре усталеними китайськими компаніями, які часто мають кращі фінансові можливості, а їхні африканські продукти іноді не можуть проникнути на китайські ринки з високою доданою вартістю. Підприємства Африки стикаються зі складними нормативно-правовими рамками, які іноді суперечать китайським стандартам.

Багато проєктів Китаю, зокрема, енергетичні та промислові, вимагають доступу до ключових природних ресурсів, що вимагає їх розташування в безпосередній близькості від цих ресурсів. Як наслідок, мешканців часто доводиться переселяти, що викликає невдоволення місцевого населення. До того ж, проєкти з будівництва транспортних магістралей, видобуток корисних копалин, в більшості випадків, призводять до змін або підриву екологічного середовища.

Так, вугільна електростанція на острові Ламу, про яку було оголошено в 2015 році і яка буде фінансуватися за рахунок кредиту в розмірі 900 млн доларів США від Промислово-комерційного банку КНР, була зупинена, незважаючи на активну підтримку з боку уряду Кенії, через місцеві протести з приводу екологічних та економічних побоювань [107]. У свою чергу, у Кенії восени 2016 року в районі Вої спалахнули місцеві протести через 6-кілометрову естакаду запланованої залізничної лінії стандартної колії Момбаса – Найробі, яка мала перетинати національний парк Найробі [109]. У Нігерії в квітні 2017 року теж спалахнули місцеві протести через відсутність компенсації за будівлі, знесені під час будівництва залізничної лінії Лагос-Ібадан [56, с. 5].

Фонд екологічної справедливості Гани (Environmental Justice Foundation – EJF) розпочав розслідування заявами рибальської спільноти Гани про те, що 90% її флоту зараз належить китайським компаніям, які використовують ганські компанії як прикриття, щоб обійти місцевий закон, який забороняє іноземним компаніям працювати в рибальській галузі Гани.

Однак, останні звіти, опубліковані такими НУО, як Greenpeace та Фонд екологічної справедливості, засуджують практику китайського флоту [87]. До 2015 року Greenpeace повідомляв про незаконні, непідзвітні та нерегульовані рибальські практики китайських суден у водах біля берегів Сенегалу, Гвінеї, Гвінеї-Бісау та Гани [91]. Звіт EJF за 2018 рік підтвердив, що 90% промислового рибальства Гани пов'язане з китайськими власниками.

Справжня екологічна катастрофа відбулася в Замбії у люботому 2025 року, коли 50 млн літрів токсичних відходів гірничодобувної промисловості вилилися в річку Мвамбаші, притоку Кафуе, неподалік від гірничого містечка Чамбіші. Цей інцидент стався на мідній шахті Sino-Metals Leach, що належить державній компанії China Nonferrous Metals Industry Group, у наслідок обвалення земляної дамби резервуару для токсичних відходів компанії, яка не відповідає належним стандартам [93]. У наслідок цього припинилося постачання води до міста Кітве, сільськогосподарські угіддя та

врожаї були знищені, відбулася масова загибель риби, що досить сильно вплинуло на продовольчу безпеку. Президент Замбії та місцеві активісти назвали цей інцидент катастрофою, підкресливши, що діяльність китайських гірничодобувних компаній в Африці може спричинити серйозну шкоду довкіллю та становити довгострокову загрозу для екосистем і мільйонів людей, які залежать від цих природних ресурсів.

Таким чином, відносини між Китаєм і Африкою характеризуються низкою важливих дисбалансів і тривалих проблем. До них належать ризик «боргової пастки», відсутність економічної диверсифікації в африканських країнах, недостатній захист навколишнього середовища та трудових ресурсів, а також відсутність прозорості. З огляду на ці проблеми, ризики та довгострокові наслідки розширення співпраці між Китаєм і Африкою все ще є предметом дискусій.

Утім, китайсько-африканські відносини характеризуються не тільки проблемами, незважаючи на цілком виправдані побоювання. Китай є важливим союзником для багатьох африканських країн у досягненні їхніх цілей розвитку.

Економічна співпраця та розвиток торгівлі. Торговельно-економічне співробітництво між Китаєм та Африкою за останні десятиліття демонструє значний потенціал зростання та розвитку. За офіційними даними КНР, Пекін вже 20 років поспіль є головним торговельним партнером Африки, що наочно демонструє міцні та стабільні економічні зв'язки між Піднебесної та Африканським континентом. Обсяг імпорту та експорту товарів між Китаєм та Африкою у 2024 році перевищив 295 млрд доларів США, що в сім разів більше, ніж у 2005 році, коли цей показник становив менше 40 млрд доларів США. Така тенденція зростання співробітництва зберігається і надалі.

За даними Китайського науково-дослідного інституту промисловості, у січні-червні 2025 року обсяг двостороннього імпорту та експорту товарів між Китаєм та Африкою склав 163,991 млрд доларів США, що на 18,992 млрд доларів США більше, ніж за аналогічний період минулого року, і на 13,1%

більше, ніж у минулому році [143]. Ці цифри демонструють стійкість і взаємодоповнюваність торговельно-економічного співробітництва між Китаєм і Африкою в умовах глобальної економічної невизначеності, а також свідчать про потенціал торгівлі між Китаєм і Африкою. У той час як високоякісні промислові товари Китаю успішно задовольняють потреби африканських країн в індустріалізації та підвищенні рівня життя, величезний попит на китайському ринку відкриває африканським країнам величезні перспективи експорту їхніх природних ресурсів і спеціалізованих товарів.

Піднебесна як найбільший кредитор держав Африки, зокрема в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» відіграє головну роль у вирішенні проблеми недостатності розвитку інфраструктури континенту. Проте, останніми роками формат надання кредитів змінився: тепер Китай надає перевагу сприянню інвестиціям приватного сектору та фінансуванню торгівлі, ніж надавати великі інфраструктурні кредити за фінансування урядом. Така політика пояснюється уповільнення темпів зростання китайської економіки та розуміння того, що країни Африки неспроможні швидко повертати такі кредити. Цей новий курс був підкреслений в Пекінському плану дій FOCAC (2025–2027), який зробив сильний акцент на співпраці в галузі промислових ланцюгів та наданні допомоги малим і середнім підприємствам в Африці [9].

У найближчі роки в рамках економічної співпраці Китай продовжуватиме підтримувати розвиток промисловості в африканських країнах, сприяти переробці та перетворенню мінеральних ресурсів на місці, підвищувати додану вартість продукції. Водночас Китай заохочуватиме більше підприємств інвестувати в Африку, брати участь у будівництві африканських індустріальних парків, формувати ефект кластерів. Крім того, Китай посилить співпрацю з африканськими країнами в таких нових галузях, як цифрова економіка та зелена економіка, щоб спільно розвивати нові джерела економічного зростання. Завдяки поглибленню співпраці в галузі промислових ланцюгів постачання Китай і Африка мають можливість

створити більш тісну спільноту інтересів і досягнуть вищого рівня взаємовигідного співробітництва.

Політичні та дипломатичні відносини. Останніми роками контакти на високому рівні між Китаєм та Африкою стали більш частими. За допомогою різних каналів, включаючи зустрічі, телефонні дзвінки та взаємні візити, лідери обох сторін провели змістовні переговори щодо двосторонніх відносин, а також регіональних і глобальних проблем, що становлять спільний інтерес, і дійшли широкої згоди. Наприклад, у лютому 2025 року міністр закордонних справ Ван І підкреслив важливу роль Африки в дипломатичній стратегії Китаю, коли під час участі в зустрічі міністрів закордонних справ G20 в Йоганнесбурзі, висловив думку про необхідність прислухатися до голосу Африки та приділяти увагу її проблемам [146]. Такі взаємодії на високому рівні не тільки зміцнюють політичну довіру між двома сторонами, але й надають Китаю та Африці чіткий шлях уперед і потужний політичний імпульс для співпраці в різних галузях.

Китай чітко дав зрозуміти африканським країнам, що вважає їх союзниками та партнерами в умовах дедалі більш нестабільного світового порядку. Під час своєї промови в рамках проведення дев'ятого саміту FOCAC в Пекіні Сі Цзіньпін оголосив про підвищення двосторонніх відносин Китаю з усіма африканськими країнами, які визнають Китайську Народну Республіку (усі 54 країни, за винятком Есватіні), щонайменше до «стратегічного рівня». Він також підвищив рівень відносин з усім африканським континентом до «всепогодної китайсько-африканської спільноти зі спільним майбутнім для нової ери», даючи зрозуміти, що Китай розраховує на допомогу континенту у побудові нової ери міжнародних відносин [151]. Така політика не тільки демонструє, наскільки обидві сторони цінують свої зв'язки, але й показує, наскільки вони рішучі у співпраці з метою вирішення світових проблем та досягнення спільного розвитку й відродження.

Підкреслюючи те, що вже давно стало невід'ємною частиною дипломатичного дискурсу Китаю в Африці – давні дружні стосунки, спільне минуле випробувань і боротьба за свободу – та нагадуючи про негативний вплив підходу Заходу до модернізації, Сі Цзіньпін прагнув закласти основи для легітимності спільного майбутнього Китаю та Африки в «новій ері».

КНР вже протягом довгого часу наголошує на «неефективності» існуючих західних інститутів глобального управління та налаштований на їх реформуванні. Саміт FOCAC 2024 р. продемонстрував зусилля Китаю з побудови та зміцнення союзів з африканськими країнами для досягнення цієї мети. В останні роки Китай вже оголосив про кілька глобальних ініціатив, спрямованих на встановлення нових норм у міжнародних відносинах. Окрім ініціативи «Один пояс, один шлях», інші потенційно не менш важливі ініціативи, які не привернули уваги ЗМІ, включають Глобальну ініціативу розвитку (GDI), започатковану у 2021 році; Глобальну ініціативу безпеки (GSI) у 2022 році; та Глобальну ініціативу цивілізації (GCI) у 2023 році. Ця тема простежувалася в різних елементах саміту, зокрема в його темі «Об'єднаймося, щоб просувати модернізацію та будувати високорівневе китайсько-африканське співтовариство», у програмній промові Сі, у якій згадувалися спільне минуле, боротьба та історичні братські відносини, а також у двох заключних деклараціях [151].

Заклик Китаю до нової ери викликає ще одне розчарування африканського континенту щодо міжнародного співтовариства в цілому та його інститутів управління. Рада Безпеки ООН, де континент не має постійного місця, уособлює міжнародну систему, яка залишила Африку осторонь важливих рішень, навіть щодо криз, що розгортаються на континенті. Довго ігнорований заклик до реформи Ради Безпеки отримав певну підтримку в останні роки, проте вона не є вирішальною. Нещодавня пропозиція США надати континенту два постійні місця без права вето є лише останньою спробою задовольнити розчарований континент, який прагне глибоких реформ [135]. Китай, у свою чергу, активно заохочує реалізацію

пріоритетів Африканського союзу в рамках G20 та допомагає африканським країнам відігравати більшу роль у міжнародних організаціях, таких як Організація Об'єднаних Націй.

Держави Африки висловлюють бажання реформувати існуючу модель глобального управління, оскільки населення континенту все більше розчаровується в західній моделі. У Піднебесної є досить серйозна перевага, адже Китай виступає проти втручання ззовні у внутрішні справи Африки, підтримує африканські країни у захисті їхнього національного суверенітету, безпеки та інтересів розвитку. Африканські керівники високо цінують таку позицію, тому що за їх думкою, наприклад країни ЄС, втручаються. Така політика «невтручання у внутрішні справи» надає Китаю досить важливі переваги. По-перше, зростання рівень політичної довіри між Пекіном та континентом, що забезпечує стабільний політичний ландшафт та широку громадську підтримку співпраці Китаю в Африці. По-друге, підвищення впливу Китаю у світі, оскільки така політика розширює дипломатичний вплив КНР в усьому світі, оскільки африканські лідери підтвердили свою прихильність принципу «одного Китаю», визнаючи Тайвань невід'ємною частиною материкового Китаю.

Співробітництво у сфері безпеки та оборони. Китайсько-африканські відносини ґрунтуються на співпраці в галузі безпеки та оборони, яка зосереджена на спільних зусиллях із збереження миру та стабільності в Африці. Окрім поваги до суверенітету Африки та підтримки ідеї врегулювання суперечок шляхом обговорень та консультацій, Китай та Африка продовжуватимуть зміцнювати свій спільний, всеосяжний та сталий підхід до безпеки.

Згідно Пекінського плану дій (2025–2027) очікується надання Китаєм 1 млрд юанів (близько 136 млн дол. США) як безоплатну військову допомогу африканським країнам. Крім того, КНР має намір допомогти підготувати 6000 військовослужбовців і 1000 співробітників правоохоронних органів для африканських країн, збільшуватиме кількість спільних військових навчань та

патрулів між Африкою та Китаєм, а також зміцнюватиме спроможність африканських країн самостійно підтримувати мир, стабільність та боротися з тероризмом [9].

З метою заохочення регулярного нарощування потенціалу та обміну досвідом обидві сторони продовжуватимуть розвивати багатомірні та багаторівневі платформи співпраці, такі як Форум миру та безпеки, обміни молодими офіцерами, спільні тренування для африканських та китайських миротворчих сил, а також тренування поліції з питань правоохоронної діяльності. Такий добре налагоджений механізм співпраці сприяє подальшому розвитку економічної співпраці та гарантій безпеки в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях», зміцненню політичної взаємної довіри та стратегічної співпраці між Китаєм та Африкою, а також укріпленню позиції Китаю як важливого партнера Африки в галузі безпеки.

У цілому, співпраця між Китаєм та Африкою в галузі безпеки та оборони перетворилася з традиційної оборонної допомоги та миротворчої діяльності на цілісну структуру, яка робить акцент на інституційних інноваціях, стратегічному лідерстві, нарощуванні потенціалу та підтримці регіональних структур. Китай стає провідним ініціатором нових проектів у сфері управління безпекою для країн Південної півкулі, підтримує програми модернізації та сприяє розвитку сектору безпеки в Африці. Співпраця між Китаєм та Африкою має потенціал зробити ще більший внесок у світовий мир та сталий розвиток у майбутньому.

Таким чином, відносин між Китайською Народною Республікою та країнами Африканського континенту характеризуються швидким темпом розвитку, але з наявністю певних проблем та викликів. Пекін як ключовий дипломатичний та економічний партнер африканських держав сприяє індустріалізації та розвитку Африки. Проте, наявність таких проблем, як ризик потрапляння в «боргову пастку», недостатня прозорість інвестицій, дисбаланс торговельної структури, нехтування захистом навколишнього середовища та залежність деяких країн від китайських інвестицій ускладнює

взаємовідносини між Китаєм та Африкою та стає на заваді самостійного розвитку африканської економіки. У перспективі поглиблення відносин між Пекін та Африканським континентом залежатиме від реалізації більш рівноправного та взаємовигідного рівню співробітництва шляхом скорочення торговельної нерівноваги, покращення трудових та екологічних стандартів, удосконалення рівня прозорості та управління. За таких умов обидві сторони мають можливість усунути вищезазначені перешкоди в розвитку відносин та досягти нового рівня партнерства, яке буде засноване на спільних інтересах та рівноправному співробітництві.

3.2. Перспективи двосторонніх відносин України з КНР та країнами Африки

КНР. Китайська Народна Республіка була серед перших країн, які визнали незалежність України 7 грудня 1991 р., а вже 4 січня 1992 р. було підписано Комюніке про встановлення дипломатичних відносин між нашими країнами, у якому зафіксовано намір двох сторін розвивати повномасштабне співробітництво [2].

У ході візиту голови КНР до України у червні 2011 р. було підписано Спільну декларацію про встановлення та розвиток відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР. Державний візит до КНР Президента України у грудні 2013 р. був ознаменований підписанням Договору про дружбу і співробітництво між Україною і КНР, Спільної декларації України і КНР про подальше поглиблення відносин стратегічного партнерства та Програми розвитку відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР на 2014–2018 рр. [3].

На конференції 1 вересня 2020 р. перша заступниця закордонних справ України Еміне Джапарова та перший заступник міністра закордонних справ КНР Ле Юйчен домовилися про те, що Україна і Китай будуть розвивати

політичний діалог та нарощуватимуть обсяги практичної співпраці. Серед інших тем, які були у центрі уваги – подальша співпраця в рамках міжнародних організацій, шляхи активізації торговельно-економічного співробітництва, спільна участь у реалізації проєктів у рамках глобальної китайської ініціативи «Один пояс, один шлях». Участь нашої країни у цьому проєкті можлива завдяки багатосторонній дипломатії, яка сприяє просуванню українсько-китайських відносин [12, с. 8].

Однак повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року унеможливило інтеграцію нашої держави в китайську ініціативу та кардинально вплинуло на подальші відносини Києва і Пекіна. Керівництво КНР заявило про підтримку принципів мирного співіснування – поваги до територіальної цілісності, суверенітету, невтручання у внутрішні справи та неприпустимості використання сили. Хоча офіційний Пекін не засудив агресію Росії, його подальші дії свідчать про орієнтацію на позицію ООН і міжнародної спільноти. Зокрема, низка китайських банків відмовилася від операцій із російськими установами, що перебувають під санкціями [90].

З початку повномасштабної війни проти України Китай прагнув сформулювати власне бачення шляхів розв'язання конфлікту. У межах цієї стратегії Пекін презентував так званий «мирний план» із 12 пунктів, у якому закликав до деескалації ситуації та повного припинення бойових дій [144]. У вступних положеннях «мирного плану» підкреслюється важливість неухильного дотримання міжнародно визнаних правових норм, які викладені в Статуті ООН. Важливість захисту суверенітету, незалежності та територіальної цілісності кожної держави також підкреслюється в угоді. Автори ініціативи закликають всі сторони підтримувати справедливий і неупереджений порядок на світовій арені і працювати над збереженням основних принципів міжнародних відносин.

Звичайно, що цей суперечливий документ навряд чи можна вважати планом досягнення миру, заснованим на повазі до суверенітету та територіальної цілісності України, справедливості та міжнародному праві,

зокрема через те, що він критикує введення «односторонніх санкцій», але не вимагає від РФ вивести свою армію. Китай формально дотримується позиції «нейтралітету» щодо війни Росії проти України. Водночас помітне зміцнення стратегічних зв'язків між Пекіном і Москвою, зокрема досягнення найвищого рівня зовнішнього партнерства Китаю, що викликає занепокоєння як у Києві, так і серед західних партнерів України.

На відміну від західних країн, які запровадили санкції проти Російської Федерації, обсяги експорту китайських товарів до РФ зростали, тоді як імпорт енергоресурсів із Росії до Китаю сягнув рекордних показників. Починаючи з літа 2022 року, постачання нафти, нафтопродуктів і природного газу з Росії до Китаю збільшилося більш ніж удвічі, до 7–8 млрд дол. США щомісяця. Китай також посилив постачання Росії ключових компонентів для виробництва зброї – мікросхем, чіпів та електроніки, що становили майже 90% імпорту напівпровідників Росією у 2023 році [14, с. 8–9].

Згідно з доповіддю, опублікованою The Telegraph 20 серпня 2023 року на основі власного розслідування, формально «нейтральний» Китай постачає країні-агресору вертольоти, дрони, оптичні приціли та важливі метали для оборонної промисловості. У статті стверджується, що з моменту початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну Китай відправив десятки тисяч партій ракетних систем, броньованих транспортних засобів та стратегічних бомбардувальників російським підприємствам, у тому числі тим, що перебувають під санкціями [59].

Відповідь керівництва КНР не змусила себе чекати. Міністерство закордонних справ Китаю заявило, що КНР «не постачає Росії компоненти та деталі для виробництва зброї», – з такою заявою виступив речник міністерства Ван Веньбінь. Він заявив, що «Китай завжди підходив до експорту військової техніки з обережністю та відповідальністю». Китайський дипломат стверджує, що, оскільки політика та процедури Китаю в цій сфері є

чіткими та послідовними, китайська сторона розглядає ці повідомлення як «зловмисні наміри деяких ЗМІ» і відкидає безпідставні звинувачення [84].

Згодом, 24 травня 2024 р. Китай і Бразилія оприлюднили спільне бачення політичного врегулювання «української кризи», закликавши до негайного припинення бойових дій, проведення мирної конференції за участю України та РФ і дотримання трьох принципів деескалації: не загострювати ситуацію, не провокувати та не розширювати бойові дії [153]. Серед пунктів також було запобігання гуманітарним кризам і утримання від нападів на цивільне населення. Китай і Бразилія порушили принцип «не вести переговори про Україну без України», не повідомивши Київ про публікацію заяви. Президент Володимир Зеленський різко розкритикував цей підхід, назвавши його шкідливим і таким, що заохочує компроміс із агресором [138]. Отже, попри заяви про нейтралітет, Китай фактично не підтримує Україну як жертву агресії, надаючи перевагу швидкому перемир'ю без гарантій відновлення її суверенітету та територіальної цілісності.

Під час участі в Мюнхенській конференції з безпеки 15 лютого 2025 року міністр закордонних справ КНР Ван Ї зустрівся з міністром закордонних справ України Андрієм Сибігою. Китайська сторона зазначила, що Китай сприймає Україну як друга і партнера, розглядає їхні відносини з довгострокової перспективи та сприяє їхньому розвитку. Пекін готовий співпрацювати з Україною для усунення перешкод, налагодження двосторонніх зв'язків та плідної співпраці. За словами Ван Ї, Китай послідовно підтримує мир і докладає зусиль для просування переговорів щодо української кризи. «Ми будемо і надалі дотримуватися цих цінностей, роблячи позитивний внесок у політичне врегулювання конфлікту та встановлення миру», – зазначив дипломат [145].

Після певного потепління у відносинах між Києвом та Пекіном розгорівся новий скандал. 17 квітня Зеленський звинуватив Китай у постачанні Росії артилерії та іншої зброї, заявивши про наявність розвідданих

щодо участі китайських компаній у виробництві зброї на території РФ [137]. Це було перше пряме звинувачення Китаю у військовій підтримці Росії. Керівництво КНР назвав твердження Зеленського «безпідставними» та наголосив на «прихильності Китаю до припинення вогню» [82]. У відповідь В. Зеленський запровадив санкції проти трьох китайських компаній — Beijing Aviation and Aerospace Xianghui Technology Co. Ltd, Rui Jin Machinery Co. Ltd та Zhongfu Shenyang Carbon Fiber Xining Co. Ltd, причетних до виробництва ракет «Іскандер».

Ураховуючи поточну ситуацію, перспективи розвитку взаємовідносин між Києвом та Пекіном характеризуються невизначеністю та складністю, що зумовлено довготривалою війною РФ проти України. Незважаючи на те, що Піднебесна на декларативному рівні виступає за суверенітет, територіальну цілісність нашої держави та проведення мирних переговорів, політична активність свідчить про дещо інші геополітичні наміри. Звісно, що для КНР не вигідний той розвиток подій, за яким Російська Федерація зазнає поразки, адже це означитиме послаблення одного з ключових регіональних партнерів та дестабілізацію в регіоні, що не відповідає стратегічним та безпековим інтересам Китаю. Для Пекіну найбільш сприятливим результатом завершення війни в Україні через врегулювання шляхом переговорів, досягнуте за посередництва самого Пекіну. Такий сценарій дозволив би Піднебесній позиціонувати себе як нейтрального посередника, що дотримується своїх фундаментальних принципів зовнішньої політики, одночасно зберігаючи свої економічні і стратегічні зв'язки з Росією, Україною і Заходом. Такий результат підірве домінування США, яке відповідає довгостроковим стратегічним інтересам Китаю.

Київ намагається вибудувати конструктивну взаємодію з Піднебесною, прагнучи зменшити підтримку Китаю Російській Федерації та скористатися його зацікавленістю у відновленні української економіки. Відбудова України вимагатиме надзвичайних фінансових зусиль: станом на 31 грудня 2024 року Світовий банк оцінив її вартість у 521 млрд дол. США – цифра, яка,

безсумнівно, зросла [134]. Це надто велике навантаження для Європи чи США, тому воно потребує широких міжнародних зусиль. У березні 2025 року китайська агенція з питань зовнішньої допомоги та міжнародного розвитку заявила про намір Китаю долучитися до післявоєнної відбудови України, наголосивши, що «Китай готовий продовжувати надавати допомогу в міру своїх можливостей, що також включає участь у майбутній відбудові України» [85].

Щодо економічного виміру співробітництва КНР та України, то до початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну Піднебесна була головним торговельним партнером України. У 2021 році товарообіг між державами склав майже 19 млрд дол. США. Україна була важливим постачальником сільськогосподарської продукції, руди та металів на китайський ринок.

Війна кардинально змінила ситуацію: блокування чорноморських портів, руйнування промислових об'єктів і логістичних шляхів спричинили різке падіння обсягів торгівлі. Хоча певні торговельні потоки збереглися, їхня структура й масштаби зазнали значних змін. За даними Державної митної служби України, у 2024 році Китай посів лише четверте місце (2,4 млрд дол.) за рівнем українського експорту, водночас залишаючись головним імпортером із показником 14,4 млрд дол. (20,3% загального обсягу), випереджаючи Польщу (7 млрд) та Німеччину (5,4 млрд). Унаслідок цього Україна мала значний торговельний дефіцит із КНР – 12 млрд дол. США, що свідчить про асиметрію двосторонніх відносин і зростання ризиків для української економіки [68].

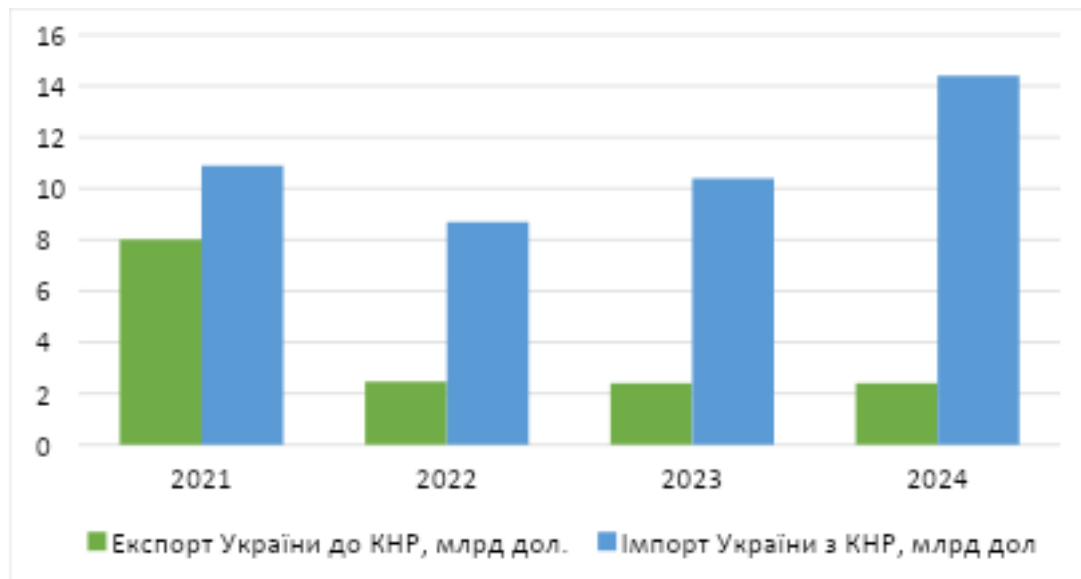

Рис. 3.6. Динаміка двосторонньої торгівлі товарами між Україною та КНР, 2021–2024 рр. [65]

Потрібно зазначити, що торговельно-економічне співробітництво між Україною та Китаєм характеризується важливістю та взаємозалежністю для обох держав. КНР є ключовим зовнішньоекономічним партнером України і зацікавлена передусім в українській сировині, що відкриває можливості для експорту, але водночас створює ризики у разі зміни політики Пекіна чи впливу вторинних санкцій. Україна значною мірою орієнтована на імпорт з Китаю, насамперед електронного обладнання, машин, транспортних засобів, котлів і ядерних реакторів, що підкреслює взаємозалежність та економічну вразливість обох сторін. Це наголошує на необхідності обережного та гнучкого підходу до розвитку відносин для збереження економічної стабільності.

Хоча війна і геополітичні небезпеки створюють перешкоди, потенціал для зростання українсько-китайської торгівлі є дуже високим:

1) шукати та використовувати альтернативні канали експорту, такі як Балтійський та Балканський маршрути, Дунай через Румунію та лінії солідарності між Україною та ЄС.

2) український експорт повинен бути більш диверсифікованим, з акцентом на збільшенні обсягів виробництва товарів з високою доданою

вартістю та сільськогосподарської продукції, а також інформаційних і телекомунікаційних послуг.

3) використання та розвиток електронної комерції як засобу проникнення українських підприємств на китайський ринок. Електронна комерція забезпечує більшу гнучкість у постачанні та швидке реагування на зміни ринкових умов.

4) створення спільних українсько-китайських підприємств, орієнтованих на експорт, є перспективною стратегією для подальшої інтеграції України в міжнародні ланцюги поставок. Це дозволяє поєднати китайські фінансові ресурси та технології з виробничим потенціалом України, сприяє розвитку та диверсифікації експорту і зміцнює позиції обох країн на світових ринках.

Африка. З моменту здобуття Україною незалежності співпраця з африканськими країнами повільно розвивалася. Африка залишалася другорядним напрямком зовнішньої політики та економіки, оскільки Україна зосередилася на внутрішніх реформах та прагненні до інтеграції в Європейський Союз.

Африканський вектор зовнішньої політики України умовно можна поділити на декілька періодів. На початку 1990-х рр. країни Африки почали визнавати незалежність України та встановлювати дипломатичні відносини. Кінець 1990-х – початок 2000-х рр. характеризувався динамічним розвитком відносин, що часто називають «золотою епохою» українсько-африканських відносин, з відкриттям представництв та численними урядовими делегаціями на континенті. Проте ключовою проблемою було надмірне зосередження керівництва України на Північній Африці, що ігнорувало інші країни континенту [20]. Після періоду активного розвитку за часів Леоніда Кучми наступні роки характеризувалися відсутністю серйозної уваги до африканського напрямку. Основний пріоритет зовнішньої політики України з 2019 року, закріплений у Конституції, – курс на євроатлантичну інтеграцію та набуття повноправного членства в ЄС і НАТО.

Утім, повномасштабне вторгнення Росії призвело до значних коректив у зовнішньополітичній стратегії Києва щодо Африки. 2022 рік став роком безпрецедентної активності України у налагодженні дипломатичних відносин та розширенні міжнародної допомоги. Однією з найважливіших цілей було оновлення стратегії розвитку відносин з африканськими країнами. Президент Володимир Зеленський провів телефонні переговори з 18 африканськими президентами, а Міністр закордонних справ встановив дипломатичні контакти на кількох рівнях.

Агресія РФ в Україну змусило деякі африканські країни переглянути свою позицію щодо конфлікту між Росією та Україною. Однак більшість африканських країн продовжують обирати нейтральну позицію, яка їм вигідна, не поспішаючи цілковито підтримувати нашу державу. Зазвичай вони підтримують нормативні принципи ООН, такі як ненапад, невтручання та недоторканність кордонів. З іншого боку, африканські держави утримуються від будь-яких активних заходів щодо покарання порушників, тобто від реалізації цих принципів. Зокрема, показовим є той факт, що у березні 2022 року 19 країн Африки утрималися від голосування щодо засудження вторгнення Росії в Україну і заклику повного виведення російських військ [6]. Серед них такі великі економіки материкової частини континенту, як Алжир і Танзанія, а також регіональні лідери, як Південна Африка та Ефіопія.

З 3 по 10 жовтня 2022 року міністр закордонних справ України вперше здійснив турне по Африці, метою якого було переконати нейтральні країни у важливості підтримки України. Дмитро Кулеба відвідав Гану, Сенегал і Кенію, а пізніше – Південну Африку, Екваторіальну Гвінею, Ліберію, Нігерію, Марокко, Ефіопію, Руанду і Мозамбик [67]. Таким чином, розширення української дипломатичної діяльності сприяє поступовій зміні поглядів африканських лідерів на співпрацю з Україною. Жодна африканська країна не проголосувала проти резолюції Генасамблеї ООН від 12 жовтня

2022 року «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН» [7].

У 2023–2025 роках кількість українських дипломатичних місій на континенті зростає з 10 до 18, нові посольства відкриті в Гані, ДР Конго, Кот-д'Івуарі, Мозамбіку, Ботсвані, Руанді, Мавританії та Танзанії. У червні 2023 року президент України Володимир Зеленський зустрівся з африканськими лідерами в Києві. Прем'єр-міністр Єгипту, президенти Південної Африки, Сенегалу, Союзу Коморських Островів і Замбії, а також спеціальні посланці президентів Республіки Конго та Уганди стали першими високопосадовцями з семи африканських країн, які відвідали Україну. Президент Південної Африки Сіріль Рамафоса представив «африканський мирний план», що дало можливість зміцнити двосторонні відносини та донести позицію України [64].

24 квітня 2025 року президент України Володимир Зеленський зустрівся з Сірільом Рамафосою під час свого першого офіційного візиту до Південно-Африканської Республіки. Основними цілями візиту було поглиблення двосторонніх відносин та залучення Південної Африки до мирного процесу, спрямованого на припинення конфлікту Росії з Україною [70].

Варто зазначити, що міністерство закордонних справ України розробило та затвердило два важливі документи щодо співпраці з африканськими країнами. Перший, стратегія зміцнення зв'язків України з африканськими країнами, був прийнятий наказом МЗС № 23 від 14 січня 2022 року і став першою комплексною стратегією України щодо розвитку відносин з Африкою, яка раніше згадувалася лише опосередковано у програмних документах уряду. Документ визначає ефективні засоби участі України в стратегічних процесах на континенті.

Другий документ – це комунікаційна стратегія Україна–держави Африки, яка розроблена Департаментом публічної дипломатії та комунікацій МЗС та затверджена в грудні 2023 року, охоплює період 2024–2026 рр. і має на меті

сприяти зміцненню дипломатичних та комунікаційних зв'язків України з Африкою, підвищення обізнаності про Україну та протидію російській дезінформації [1].

Між Україною та африканськими країнами є великий потенціал для розвитку взаємовигідних відносин, зокрема економічна співпраця. Сільськогосподарське виробництво та експорт, які поєднують в собі завдання просування сільськогосподарського потенціалу України та вирішення проблем продовольчої безпеки в Африці, є одними з найперспективніших напрямків розвитку економічного співробітництва між Україною та африканськими країнами.

Такі наміри реалізуються шляхом впровадження низки проєктів, серед яких:

1. Ініціатива «Grain from Ukraine». У рамках цієї гуманітарної ініціативи український уряд відправив шість суден для постачання 170 000 тонн пшениці до Сомалі, Кенії, Ефіопії та Ємену в період з грудня 2022 року по березень 2023 року.

2. «Чорноморська зернова ініціатива». Україна усвідомлює свою відповідальність забезпечення світу продовольством, особливо країн Азії та Африки, які переживають гуманітарні кризи. Україна продовжує відправляти пшеницю до країн, що її потребують, на судах, зафрахтованих Всесвітньою продовольчою програмою ООН [66].

Серед інших перспективних напрямків співпраці з найвищим можна виділити наступні:

- безпекове співробітництво – передача та модернізація озброєнь, підготовка військового персоналу, обмін досвідом у боротьбі з гібридною агресією, кібербезпеці та координації оборони.
- металургійна продукція – Алжир імпортує значну частину українських металевих виробів; цей досвід може бути використаний іншими країнами Північної та Західної Африки.

- інформаційно-комунікаційні технології та цифровізація – Україна надає урядові платформи («Дія», «Nazovni») та програмні рішення для необанкінгу, торгівлі та освіти [71].
- освіта – африканські студенти зацікавлені українськими університетами; співпраця передбачає обмін викладачами та студентами, спільні дослідницькі проекти та збільшення кількості стипендій.

У той же час існують наявні серйозні проблеми в подальшому налагоджуванні та розвитку відносин України з Африканським континентом, серед можна виділити наступні:

У той же час існують певні проблеми у розвитку відносин України з Африкою:

- відсутність дипломатичних представництв. Більшість африканських держав не мають посольств в Україні, а багато африканських посольств у Росії, зокрема Анголи, Габону, Гани, ДР Конго, Мадагаскару, все ще охоплюють Україну. Єдиними країнами з посольствами в Україні є Алжир, Єгипет, Південна Африка, Лівія та Нігерія.
- слабка комунікація. Відсутність українських інформаційних каналів ускладнює співпрацю та поширює стереотипи. Російські ЗМІ, маючи більший масштаб, підривають надійність місцевих джерел інформації.
- відмінності політичних режимів та цінностей. Згідно з щорічним Індексом демократії, опублікованим Economist Intelligence Unit більшість африканських держав є неоавторитарними або гібридними, а якість демократії у багатьох країнах погіршилася за останні п'ять років через насильство (Буркіна-Фасо, ДР Конго, Малі, Мозамбик, Нігер, Судан) [96].
- суперечлива політична підтримка. Дії африканських чиновників, що ігнорують суверенітет України (наприклад, візит депутатів 12 країн до окупованих територій), шкодять відносинам. Водночас більшість держав займають нейтральну позицію в ООН, підтримуючи принципи, але не впроваджуючи санкції [69].

- конкуренція з іншими гравцями. Відносини ускладнюються суперництвом з Китаєм, Росією, США та європейськими країнами. Обмежені ресурси України ускладнюють боротьбу за вплив на континенті.

Отже, можна зробити висновок, що балансування Китаю між підтримкою свого головного союзника, Росії, та спробами збільшити свій вплив у Європі через співпрацю з Україною буде визначати політичні відносини між Україною та Китаєм. Цей баланс створює як можливості, так і обмеження щодо стратегічної орієнтації Китаю та геополітичного впливу США та ЄС.

Водночас Україна має великий потенціал для подальшого розвитку вигідних відносин з африканськими країнами. Стратегія, яка буде зосереджена на розвитку економічних зв'язків, забезпеченні продовольчої безпеки та захисті міжнародного права і суверенітету – збільшить вплив України на континенті. Однак прагматичний характер африканської політики та інші проблеми ставлять перед Україною складні перепони, що ускладнюють налагодження співпраці.

ВИСНОВКИ

Африканський континент протягом усього періоду історії був зоною стратегічного суперництва великих акторів. Геополітична цінність Африки обумовлена наявністю важливих природних ресурсів, великої кількості населення та вигідним географічним розташуванням. Унаслідок цього зростала й роль країн континенту на міжнародній арені. Особливий інтерес до регіону, поряд з колишніми колоніальними державами, США, Індією, РФ та країнами Близького Сходу, проявляє Китай, який став ключовим гравцем серед нових зовнішніх акторів регіону.

За останню чверть ХХІ ст. китайсько-африканські відносини зазнали послідовної трансформації від фрагментарної взаємодії до складного, всебічного стратегічного партнерства, спираючись на політичні, економічні та безпекові інтереси. Після остаточної деколонізації континенту та проведення реформ в Китаї співпраці між сторонами характеризувалася прагматичністю та виваженістю. Уже після 2000-х рр., Пекін побачив в Африці життєво важливого партнера, який допоможе задовольнити прагнення Китаю диверсифікувати залежність власної економіки від інших країн. Африка слугує не тільки визначальним елементом ресурсного забезпечення КНР, ставши одним із головних джерел надходження сировинних ресурсів, а й майданчиком розширення свого політичного впливу та фактором зміцнення присутності в міжнародних організаціях.

Принцип політичного невтручання у внутрішні справи був позитивно сприйнятий континентом та дав можливість країнам Африки самостійно вирішувати власні проблеми. Африканські лідери високо цінують таку повагу до суверенітету їхніх країн, наголошуючи, що цей принцип слугує фундаментом стратегічного партнерства.

Наразі спостерігається стабільна позитивна динаміка інтенсивності китайсько-африканської взаємодії, яка відзначається великою кількістю двосторонніх контактів та реалізованих проєктів. Загалом, ООН є основною

платформою для міжнародного співробітництва між Китаєм та африканськими країнами. Пекін намагається підвищити статус африканських представників у різних органах ООН, щоб забезпечити собі стратегічних союзників-сателітів при прийнятті геополітичних рішень, які мають важливе значення для Китаю, зокрема у питаннях щодо Тайваню та Сінцзян-Уйгурського автономного району.

Сьогодні Піднебесна стала найбільшим торговельним партнером та кредитором країн африканського континенту, здійснюючи величезні інвестиції у важливу транспортну інфраструктуру, створюючи нові робочі місця в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» та Форуму китайсько-африканського співробітництва (FOCAC). Китай пропонує партнерство, яке орієнтовано на досягнення результату без впровадження додаткових політичних обмежень, які діють в рамках співпраці за традиційної західною моделлю. Унаслідок чого, велика кількість африканських країн мала можливість здійснити економічну модернізацію, що істотно вплинуло на їхній шлях та глобальну економічну інтеграцію. Економіки країн Африки зараз значною мірою залежать від підтримки з боку КНР в питаннях надання кредитів, технологій та капіталів.

Співробітництво КНР та держав Африки у сфері безпеки бере свій початок ще з 1950-х рр., однак характеризувалася низьким рівнем взаємодії – незначними поставками озброєнь. Але згодом Китай перейшов до більш масштабних та різноманітних форматів, намагаючись поглибити свою взаємодію з державами Африки. Зокрема, створення першої закордонної військової бази в Джибуті, активна участь в миротворчих місіях ООН, патруль в Аденській затоці, нарощування військових поставок та модернізація військових сил континенту демонструють глибоке переосмислення стратегії КНР. Пекін проявляє рішучість підтримувати стабільність в Африці, просувати свої геополітичні цілі в регіоні та прагнення кинути виклик давнім партнерам континенту.

Незважаючи на те, що китайсько-африканське співробітництво характеризується високим рівнем взаємовигоди для обох сторін, існує певна низка проблем, які ускладнюють дану взаємодію. На сучасному етапі головними протиріччями та викликами виступають декілька факторів, а саме: нерівномірність торговельної структури; звинувачення Китаю в застосуванні політики боргової пастки щодо африканських держав; неналежне дотримання охорони навколишнього середовища в рамках реалізації проєктів; непрозорий процес набору робочого персоналу. Дані виклики являють собою серйозну загрозу, що може підірвати партнерські відносини. У зв'язку з цим, керівництву КНР та країн Африки необхідно вжити відповідних заходів, щоб вирішити ці проблеми.

Водночас, перспективи подальшої китайсько-африканської співпраці є досить позитивними, що пояснюється бажанням як КНР, так і держав Африки посилити роль країн Глобального Півдня на міжнародній арені. Африканський континент є важливим для довгострокової економічної стабільності Китаю та його амбіцій щодо світового лідерства. Довгостроковий стратегічний альянс між двома регіонами буде зміцнюватися завдяки посиленню участі Китаю в Африці через інфраструктурні проєкти, передачу технологій та різноманітні економічні зв'язки.

Унаслідок початку повномасштабного вторгнення РФ Україна була вимушена шукати баланс між новими можливостями та основними перешкодами в рамках здійснення своєї зовнішньої політики щодо КНР та держав Африки. Український істеблішмент стикається зі значними викликами через фактичну підтримку Китаю Росії та просування тих мирних ініціатив, які суперечать збереженню суверенітету України. У той же час, на разі зберігається економічна взаємодія між Києвом та Пекіном, оскільки Піднебесна все ще зацікавлена українській сировинній продукції та виступає одним з головних торговельних партнерів нашої держави. З іншого боку, африканський вектор відновлює свою активність внаслідок війни, яка зумовила надзвичайну дипломатичну активізацію, збільшення присутності на

континенті та формування нових альянсів. Такий підхід створює безліч можливостей для взаємовигідної співпраці у сферах торгівлі, оборони та продовольчої безпеки, що дозволяє Україні налагоджувати нові партнерські відносини та зміцнювати своє місце як довгострокового глобального гравця.

Таким чином, на сучасному етапі співробітництво Китаю з країнами Африки досягло найвищого рівня. Пекіну вдалось суттєво збільшити свою присутність у регіоні і стати одним з основних партнерів для держав континенту. Загалом, відносини КНР з країнами Африки демонструють стійку позитивну динаміку, незважаючи на певні суперечності та труднощі. Сторони прагнуть зміцнити своє стратегічне партнерство, оскільки це відповідає їх національним інтересам і допомагає гарантувати економічне процвітання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Комунікаційна стратегія Україна – держави Африки (2024-2026 рр.). Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/strategiya-afrika-1.pdf>
2. Про встановлення дипломатичних відносин між Китайською Народною Республікою і Україною : Спільне Комюніке від 04.01.1992 № 156_006. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156_006/conv#o1
3. Про ратифікацію Договору про дружбу і співробітництво між Україною і Китайською Народною Республікою : Закон України від 15.05.2014 № 1271-VII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1271-18#Text>
4. Final Communiqué of the Asian-African Conference. Asian African Legal Consultative Organization. URL: <https://www.aalco.int/Basicdocuments/FINAL%20COMMUNIQUE%20OF%20THE%20ASIAN-AFRICAN%20CONFERENCE.pdf>.
5. National Security Strategy of the United States of America. October 2022. The White House. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>
6. UN General Assembly Resolution ES-11/1 (02 March 2022). United Nations. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/ES-11/1>
7. UN General Assembly Resolution ES-11/4 (12 October 2022). United Nations. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/ES-11/4>
8. 中非合作论坛北京宣言(2000年10月10日). 中华人民共和国中央人民政府. URL: https://www.gov.cn/ztl/zflt/content_428693.htm

9. 中非合作论坛–北京行动计划(2025-2027). 中华人民共和国外交部.
URL: https://www.mfa.gov.cn/ziliao_674904/1179_674909/202409/t20240905_11485697.shtml.
10. 中非合作论坛第五届部长级会议 — 北京行动计划 (2013年至2015年). 中非合作论坛.
URL: https://www.focac.org.cn/chn/zywx/zywj/201207/t20120723_8044406.htm
11. 新时代的中非合作. 中华人民共和国中央人民政府.
URL: https://www.gov.cn/zhengce/2021-11/26/content_5653540.htm
12. Алексеева Т. І., Ященко К. О. Багатостороння дипломатія як інструмент регіонального торговельно-економічного співробітництва України та Китаю. *Економічний простір*. 2021. № 174. С. 7–10.
URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/174-1>
13. Волович О. Африканська політика Китаю. Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень «Борисфен Інтел». 2019. URL: <http://bintel.com.ua/uk/article/afrykanska-polityka-kytayu/>
14. Гончарук А. З. Важкі часи українсько-китайських взаємин. *Україна-Китай*. 2023. Т. 24, № 1. С. 4–11.
URL: <https://sinologist.com.ua/vazhki-chasy-ukrayinsko-kytajskyh-vzayemy>
[n](#)
15. Кикина А. Континент надії чи нова ціль неоколоніалізму: як Африку бачать США і Китай? *Аналітичний центр ADASTRA*. 10 лютого 2020.
URL: <https://adastra.org.ua/blog/kontinent-nadiyi-chi-nova-cil-neokolonializmu-ya-kafriku-bachat-ssha-i-kitaj>

16. Кот Р. Більше ніж економіка. Китай нарощує оборонне співробітництво з країнами Африки. Китай поглинає Африку. *Strategic Group Sofia*. 2018. URL: <https://sg-sofia.com.ua/kitaj-poglinaje-afriku-zikl-materialiv>
17. Лиман С. І., Яценко К. О. Двосторонні відносини КНР та ПАР як чинник зростання їх впливу в сучасному світі. Україна у світових міжнародно-регіональних політичних та економічних процесах: Матеріали дистанційної Всеукраїнської науково-практичної конференції (13 грудня 2024 року). Харків. 2024. С. 89–92.
18. Лиман С. І., Яценко К. О. Сучасний стан та перспективи воєнно-технічного співробітництва КНР і Нігерії. 50-річчя підписання Гельсінського заключного акту: Матеріали дистанційної Всеукраїнської науково-практичної конференції. (24 квітня 2025 року). Харків. 2025. С. 85–88.
19. Лиман С.І., Яценко К.О. Стратегічне партнерство Китайської Народної Республіки та Нігерії: безпековий, політичний, економічний виміри. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносин. Економіка. Країнознавство»*.
20. Нестеренко І. Кризь терни до зірок: зовнішня політика України в Африці. *Аналітичний центр ADASTRA*. 2022. URL: <https://adastra.org.ua/blog/kriz-terni-do-zirok-zovnishnya-politika-ukrayini-v-africi>.
21. Олійник М. П. Еволюція політики Китайської Народної Республіки щодо країн Африки. *Регіональні студії*. 2022. № 31. С. 124–128. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/69471>
22. Пермінов В. О., Чігіра А. С. Африканський вектор зовнішньої політики Китаю: традиції та сучасність. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2022. Т. 14, № 1. С. 93–99. URL: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/1096/1224>.

23. Савченко М. В., Порохня В. А., Атаманенко П. О. Інтеграція Китаю в африканський ринок та її вплив на західний світ. *Бізнес Інформ*. 2023. №8. С. 30–36. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-8-30-36>
24. Татакі Д. Д. Сучасний стан співробітництва між Китаєм та країнами Африки: інвестиційний аспект. *Науковий журнал «Політикус»*. 2021. № 6. С. 107–110. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/14732>
25. Aly M. The China-Africa Relations: Between the Development Cooperation and Economic Diplomacy. *Open Journal of Political Science*. 2019. Vol. 09, no. 02. P. 291–298. URL: <https://doi.org/10.4236/ojps.2019.92016>
26. Aron R. Peace and war: A theory of international relations. Garden City, N.Y : Doubleday, 1966. 820 p.
27. Bentzen N., Dwyer K. EU and US Strategies Towards Sub-Saharan Africa: An Overview. *EPRS: European Parliamentary Research Service*. URL: <https://epthinktank.eu/2024/02/19/eu-and-us-strategies-towards-sub-saharan-africa/>.
28. Bhagwati J. In Defense of Globalization: With a New Afterword. N. Y.: Oxford University Press. 2007. 337 p.
29. Blank S. Moscow Expands Military Influence in Africa. *Eurasia Daily Monitor*. 2024. Vol. 21, no. 41. URL: <https://jamestown.org/program/russia-increases-influence-operations-in-africa/>
30. Brzezinski Z. K. The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives. N.Y : BasicBooks, 1997. 223 p.
31. Ditter T. Dangers and Opportunities as China's Loans to Africa Come Due. CNA | National Security Analysis. 2024. URL: <https://www.cna.org/our-media/indepth/2024/03/china-loans-to-africa#>

41. Melvin N. The foreign military presence in the Horn of Africa region. *SIPRI Background Paper*. 2019. P. 32.
42. Mishra A. The Ten Guiding Principles for India-Africa Engagement: Finding Coherence in India's Africa Policy. *Observer Research Foundation*. 2019. ORF Occasional Paper No. 200. P. 36.
43. Morgenthau H. J. Politics among nations: The struggle for power and peace. 2nd ed. N. Y.: Alfred A. Knopf. 1954. 600 p.
44. Munyati C. Understanding evolving China-Africa economic relations. *World Economic Forum*. 2024.
URL: <https://www.weforum.org/stories/2024/06/why-strong-regional-value-chains-will-be-vital-to-the-next-chapter-of-china-and-africas-economic-relationship/>
45. Nye J. S. Soft power: The means to success in world politics. N. Y.: Public Affairs. 2004. 191 p.
46. Peter A. G. van Bergeijk. Economic Diplomacy and the Geography of International Trade. Edward Elgar Publishing Limited, 2009. 240 p.
47. Pilling D., Keohane D. France loosens supervision of 'colonial' west African currency. *Financial Times*.
URL: <https://www.ft.com/content/fc57e998-24a5-11ea-9a4f-963f0ec7e134>
48. Pilling D., Mallet V., Munshi N. Why Macron's attempt to reset French ties to Africa has hit trouble. *Financial Times*.
URL: <https://www.ft.com/content/cea9cdd9-c500-41bc-a2ae-2e4c01eaf2e8>
49. Relative Risk and the Rate of Return: Chinese Loans to Africa Database, 2000-2023. GCI Policy Brief 023 / L. Engel et al. *Global Development Policy Center*. 2024. P. 16.
URL: <https://www.bu.edu/gdp/files/2024/08/GCI-PB-23-CLA-2024-FIN.pdf>

50. Risi L. H., Doyle C. Examining China's Impact on Mining in Africa: Critiques and Credible Responses. *Wilson Center*. 2023. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/examining-chinas-impact-mining-africa-critiques-and-credible-responses>.
51. Rosenau J. N. The scientific study of foreign policy. N. Y. : Free Press, 1971. 472 p.
52. Salifu H. A. Africa's Emerging Geopolitical Strength: Resource Wealth, Strategic Position, and Global Influence. *SSRN Electronic Journal*. 2024. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4877700>
53. Starr H. The Kissinger Years: Studying Individuals and Foreign Policy. *International Studies Quarterly*. Vol. 24, No. 4. 1980. P. 465–496.
54. The United Arab Emirates in the Horn of Africa. *International Crisis Group*. 2019. Briefing № 65. P. 12. URL: <https://www.crisisgroup.org/sites/default/files/b065-the-united-arab-emirates-in-the-horn-of-africa.pdf>.
55. Tyushka A., Czechowska L. Strategic partnerships, international politics and IR theory. *States, International Organizations and Strategic Partnerships*. 2019. P. 8–43. URL: <https://doi.org/10.4337/9781788972284.00010>
56. Venkateswaran L. China's Belt and Road Initiative: Implications in Africa. *Observer Research Foundation*. 2019. ORF Issue Brief No. 395. P. 1–12. URL: https://www.orfonline.org/research/chinas-belt-and-road-initiative-implications-in-africa#_edn24
57. White B., Clarke M. Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy Systems Approach. Edward Elgar Publishing, 1990. 222 p.
58. Xu J. Chinese Resource-for-Infrastructure (RFI) Investments in Sub-Saharan Africa and the Future of the «Rules-Based» Framework for Sovereign

- Finance: The Sicomines Case Study. *Michigan Journal of International Law*. 2020. No. 41.3. P. 615–652. URL: <https://doi.org/10.36642/mjil.41.3.chinese>.
59. Yan S. China helping to arm Russia with helicopters, drones and metals. *The Telegraph*. 2023. URL: https://www.telegraph.co.uk/world-news/2023/08/19/china-helping-arm-russia-helicopters-drones-metals-xi-putin/?ICID=continue_without_subscribing_reg_first
60. 徐伟忠. 中国参与非洲的安全合作及其发展趋势. 西亚非洲. 2010年. 第十一期. 11–16页.
61. 张春. 中国在非洲的负责任行为研究. 《西亚非洲》. 2014年. 第五期. 46–61页.
62. 张梦颖. 非洲安全与中非高质量共建“一带一路”. 陕西师范大学学报(哲学社会科学版). 2023年. 第二期. 135–146页.
63. 张颖. 中国对非首脑外交及其启示. 《现代国际关系》. 2016年. 第二期. 40–46页.
64. Делегація лідерів африканських країн відвідає Україну та Росію з «миротворчою місією». *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3712563-delegacia-lideriv-afrikanskih-krain-vidvidae-ukrainu-ta-rosiu-z-mirotvorcou-misieu-ap.html>
65. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
66. До Дня Африки. Відносини України з державами Африканського континенту. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/do-dnya-afryky-vidnosyny-ukrayiny-z-derzhavamy-afrykansko-ho-kontynentu>.
67. Здобутки України на африканському напрямі у 2022 році. Міністерство закордонних справ України.

URL: <https://mfa.gov.ua/news/zdobutki-ukrayini-na-afrikanskomu-napryami-u-2022-roci>.

68. Зовнішня торгівля України товарами: підсумки 2024 року. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-pidsumky-2024-roku>

69. На окуповану Донеччину приїхала делегація з Африки: у МЗС України відреагували. *УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/world/na-okupovanu-donechchinu-prijihala-delegaciya-z-afriki-u-mzs-ukrajini-vidreaguvali-12854961.html>

70. У Преторії відбулася зустріч президентів України та Південно-Африканської Республіки. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-pretoriyi-vidbulasya-zustrich-prezidentiv-ukrayini-ta-pivd-97325>.

71. Україна працює над розширенням співпраці з країнами Африки в галузях сільського господарства, освіти, цифровізації та ІТ. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-pracyuye-nad-rozshirenniyam-spivpraci-z-krayinami-af-98901>.

72. 10 years of China's Gulf of Aden journey: A global player with more responsibility. *Ministry of National Defense People's Republic of China*. URL: http://eng.mod.gov.cn/xb/News_213114/TopStories/4833111.html

73. A Bump in the Belt and Road: Tanzania Pushes Back against Chinese Port Project. *Center for International Maritime Security*. URL: <https://cimsec.org/a-bump-in-the-belt-and-road-tanzania-pushes-back-against-chinese-port-project>

74. Africa – Trade, Resources, Agriculture. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/place/Africa/Economy>
75. Afrique J. Russia-Africa: what Sergei Lavrov told the AU “troika”. *Africa Report*.
URL: <http://theafricareport.com/33475/russia-africa-what-sergei-lavrov-told-the-au-troika>.
76. Angola Economic Indicators. *FocusEconomics*.
URL: <https://www.focus-economics.com/countries/angola>.
77. Angola Overview: Development news, research, data. World Bank.
URL: <https://www.worldbank.org/en/country/angola/overview>.
78. Angola. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/place/Angola>.
79. Chad suspends China's CNPC unit over environment. Reuters.
URL: <https://www.reuters.com/article/business/environment/chad-suspends-chinas-cnpc-unit-over-environment-idUSBRE97D0VO/>.
80. China (CHN) Exports, Imports, and Trade Partners. The Observatory of Economic Complexity. URL: <https://oec.world/en/profile/country/chn>.
81. China | Events, People, Dates, Flag, Map, & Facts. Encyclopedia Britannica.
URL: <https://www.britannica.com/place/China>
82. China dismisses Zelenskyy’s claim it has supplied weapons to Russia. *The Guardian*.
URL: <https://www.theguardian.com/world/2025/apr/18/china-dismisses-zelenskyy-claim-supply-weapons-russia>.
83. China Overview: Development news, research, data. World Bank.
URL: <https://www.worldbank.org/en/country/china/overview>.

84. China rebuffs US accusations on supplying Russia with weapon components. *Global Times*.
URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202405/1312428.shtml>
85. China seeks a role in Ukraine's post-war reconstruction. *South China Morning Post*.
URL: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3302742/china-seeks-role-ukraines-post-war-reconstruction>
86. China's Debt to Africa: A Balancing Act Between Development and Dependency. *Democracy in Africa*.
URL: <https://democracyinafrica.org/chinas-debt-to-africa-a-balancing-act-between-development-and-dependency>
87. China's hidden fleet: Illegal practices in Ghana's industrial fishery. *Environmental Justice Foundation*.
URL: <https://ejfoundation.org/news-media/chinas-hidden-fleet-illegal-practices-in-ghanas-industrial-fishery>
88. China-Africa Trade: Deepening China-Africa Trade Amidst Economic Challenges. *Africa Trade Academy*.
URL: <https://africatradeacademy.com/research/china-africa-trade-deepening-china-africa-trade-amidst-economic-challenges/>
89. China's Economy in 2024: GDP, Trade, and FDI. *China Briefing News*.
URL: <https://www.china-briefing.com/news/chinas-economy-in-2024-gdp-trade-fdi>.
90. Chinese banks 'refrained' from dealing with Russia over sanctions fears. *South China Morning Post*.
URL: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3251675/chinese-banks-refrained-dealing-russia-over-sanctions-fears>

91. Chinese companies see subsidies cancelled and permits removed for illegal fishing in West Africa. *Greenpeace International*. URL: <https://www.greenpeace.org/international/press-release/15209/chinese-companies-see-subsidies-cancelled-and-permits-removed-for-illegal-fishing-in-west-africa/>
92. Chinese Company Removed as Operator of Cobalt Mine in Congo. *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2022/02/28/world/congo-cobalt-mining-china.html><https://www.nytimes.com/2022/02/28/world/congo-cobalt-mining-china.html>
93. Chinese Copper Mine Spill ‘Kills’ River in Zambia. *Africa Defense Forum*. URL: <https://adf-magazine.com/2025/04/chinese-copper-mine-spill-kills-river-in-zambia>
94. Chinese Investment in Africa. *China Africa Research Initiative*. URL: [https://www.sais-cari.org/chinese-investment-in-africa#:~:text=Chinese%20FDI%20in%20Africa%20Data,US\\$1.8%20billion%20in%202022.](https://www.sais-cari.org/chinese-investment-in-africa#:~:text=Chinese%20FDI%20in%20Africa%20Data,US$1.8%20billion%20in%202022.)
95. Chinese Loans to Africa Database. URL: <https://www.bu.edu/gdp/chinese-loans-to-africa-database/>
96. Democracy Index 2024. *Economist Intelligence Unit*. URL: https://d1qqtien6gys07.cloudfront.net/wp-content/uploads/2025/03/Democracy_INDEX_2024.pdf.
97. Direction of Trade Statistics (DOTS). International Monetary Fund. URL: <https://data.imf.org/?sk=9d6028d4-f14a-464c-a2f2-59b2cd424b85>
98. Egypt – Trade, Nile, Deserts. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/place/Egypt/Trade>

99. Egypt Factsheet. The World Factbook. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/egypt/factsheets/#government>
100. Egypt Overview: Development news, research, data. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/egypt/overview>
101. Egypt. New World Encyclopedia. URL: <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Egypt#Geography>
102. Ethiopia Overview: Development news, research, data. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ethiopia/overview>
103. Ethiopia. The World Factbook. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ethiopia/#people-and-society>
104. Foreign trade figures of Angola. Standard Bank Trade Club. URL: <https://www.tradeclub.standardbank.com/portal/en/market-potential/angola/trade-profile>
105. Gulf countries are becoming major players in Africa. *The Economist*. URL: <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2024/03/13/gulf-countries-are-becoming-major-players-in-africa?ysclid=m63s0kveht1514917>
106. International Monetary Fund (IMF). URL: <https://www.imf.org/en/Home>.
107. Kenya: Industrial & Commercial Bank of China reportedly withdraws financing coal plant due to social and environmental concerns. *Business & Human Rights Resource Centre*. URL: <https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/kenya-industrial-commercial-bank-of-china-reportedly-withdraws-financing-coal-plant-due-to-social-and-environmental-concerns>.
108. Ministry of Finance Ethiopia. URL: <https://www.mofed.gov.et>

109. More Protests Planned in Kenya Over Railway Through National Park. *Voice of America*. URL: <https://www.voanews.com/a/more-protests-planned-kenya-over-railway-through-national-park/4283713.html>.
110. National Institute of Statistics of Angola. URL: <https://www.ine.gov.ao>.
111. National Treasury Republic of South Africa. URL: <https://www.treasury.gov.za>
112. Nigeria – Oil, Agriculture, Trade. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/place/Nigeria/Economy>.
113. Nigeria (NGA) Exports, Imports, and Trade Partners. The Observatory of Economic Complexity. URL: <https://oec.world/en/profile/country/nga>
114. Nigeria Foreign Direct Investment: % of GDP, 2010 – 2025. *Global Economic Data*. URL: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/nigeria/foreign-direct-investment--of-nominal-gdp>.
115. Nigeria Overview: Development news, research, data. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/nigeria/overview>
116. Nigeria. New World Encyclopedia. URL: <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Nigeria#Economy>.
117. Nigeria's Rebased GDP : Structural Insights and Policy Imperatives. The Nigerian Economic Summit Group (NESG). URL: <https://www.nesgroup.org/blog/Nigeria's-Rebased-GDP--Structural-Insights-and-Policy-Imperatives>
118. OECD Economic Surveys: South Africa 2025. *OECD*. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-south-africa-2025_7e6a132a-en.html

119. SIPRI Arms Transfers. URL: <https://www.sipri.org/databases/armstransfers>.
120. South Africa Overview: Development news, research, data. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/southafrica/overview>.
121. South Africa. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/place/South-Africa>.
122. South Africa. New World Encyclopedia. URL: https://www.newworldencyclopedia.org/entry/South_Africa#Geography
123. Statistical communiqué of the People's Republic of China on the 2024 national economic and social development. National Bureau of Statistics of China. URL: https://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/202502/t20250228_1958822.html
124. Sub-Saharan Africa - national debt in relation to gross domestic product (GDP) 2020-2030. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/805581/national-debt-of-sub-saharan-africa-in-relation-to-gross-domestic-product-gdp>.
125. The economic context of Angola. International Trade Portal. URL: <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/angola/economical-context#:~:text=The%20Angolan%20economy%20-%20the,exports%20come%20from%20oil%20activities>
126. The economic context of Ethiopia. Standard Bank TradeClub. URL: <https://www.tradeclub.standardbank.com/portal/en/market-potential/ethiopia/economical-context>
127. The economic context of South Africa. Standard Bank Trade Club. URL: https://www.tradeclub.standardbank.com/portal/en/market-potential/south-africa/economical-context?clear_s=y

128. The GEF in Africa. Global Environment Facility.
URL: <https://www.thegef.org/newsroom/publications/gef-africa>.
129. Total investment of China-Africa Development Fund exceeds 5 billion USD. *Xinhua*.
URL: <https://english.news.cn/20221219/6d498dfb8a614b5e9c01c7a056de2c77/c.html>.
130. Total population forecast in Africa. Statista.
URL: <https://www.statista.com/statistics/1224205/forecast-of-the-total-population-of-africa/?srsltid=AfmBOopGyHkz1F1QQXnJBTPBVP71CmSEBHOhDzVVldBdjdeSTqhbXO65>
131. Trade Balance (USD billion). FocusEconomics.
URL: <https://www.focus-economics.com/economic-indicator/trade-balance-usd-billion>
132. Transition Report 2024-25 – Egypt.
URL: https://www.ebrd.com/content/dam/ebd_dxp/assets/pdfs/office-of-the-chief-economist/transition-report-archive/transition-report-2024/country-assessments-2023-24/southern-and-eastern-mediterranean/Transition-Report-2024-25-Egypt.pdf.
133. UN Comtrade. URL: <https://comtradeplus.un.org>.
134. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>
135. US supports two permanent UN Security Council seats for Africa. Reuters.
URL: <https://www.reuters.com/world/us-supports-two-permanent-un-security-council-seats-africa-2024-09-12>

136. What Are The Major Natural Resources Of Ethiopia? WorldAtlas. URL: <https://www.worldatlas.com/articles/what-are-the-major-natural-resources-of-ethiopia.html>.
137. Zelenskiy accuses China of supplying Russia with weapons. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/world/zelenskiy-says-ukraine-has-evidence-china-supplying-russia-with-artillery-2025-04-17/>
138. Zelensky diz ao Metr6poles que governo do Brasil 6 «pr6-R6ssia». *Metr6poles*. URL: <https://www.metropoles.com/mundo/zelensky-metropoles-brasil-russia>.
139. “和平团结- 2024”联合演习开幕. 人民日报. URL: <http://military.people.com.cn/n1/2024/0730/c1011-40288550.html>
140. “真诚伙伴 – 2019” 中坦两军联合训练开始. 中华人民共和国国防部. URL: <http://www.mod.gov.cn/gfbw/jsxd/ly/4857680.html>.
141. 2019 年度中国对外直接投资统计公报. 中华人民共和国商务部. URL: <http://images.mofcom.gov.cn/hzs/202010/20201029172027652.pdf>
142. 2023 年度中国对外直接投资统计公报. 中华人民共和国商务部. URL: <https://images.mofcom.gov.cn/fec/202410/20241011091542769.pdf>
143. 2025年6月中国与非洲双边贸易额与贸易差额统计. 华经情报网. URL: <https://www.huaon.com/channel/tradedata/1092981.html>
144. 关于政治解决乌克兰危机的中国立场. 中华人民共和国外交部. URL: https://www.fmprc.gov.cn/zyxw/202302/t20230224_11030707.shtml.
145. 王毅会见乌克兰外长瑟比加. 中华人民共和国外交部. URL: https://www.mfa.gov.cn/wjbzhd/202502/t20250216_11555783.shtml

146. 王毅在二十国集团外长会的发言(全文). 中华人民共和国外交部.
URL: https://www.mfa.gov.cn/wjbz_673089/zyjh_673099/202502/t20250221_11559723.shtml
147. 习近平提出全球安全倡议. 中华人民共和国中央人民政府.
URL: https://www.gov.cn/xinwen/2022-04/21/content_5686416.htm
148. 习近平在2018年中非合作论坛北京峰会开幕式上的主旨讲话(全文). 中华人民共和国中央人民政府.
URL: https://www.gov.cn/xinwen/2018-09/03/content_5318979.htm.
149. 习近平在第七十届联合国大会一般性辩论时的讲话(全文). 新华网.
URL: http://www.xinhuanet.com/world/2015-09/29/c_1116703645.htm
150. 习近平在中非合作论坛北京峰会开幕式上的主旨讲话(全文). 中非合作论坛.
URL: http://www.focac.org/ttxsy/202409/t20240905_11485611.htm
151. 习近平在中非合作论坛北京峰会开幕式上的主旨讲话(全文). 中华人民共和国中央人民政府.
URL: https://www.focac.org/tpxw/202409/t20240905_11485611.htm.
152. 中非经贸关系报告(2023). 商务部国际贸易经济合作研究院.
URL: <https://www.caitec.org.cn/upfiles/file/2023/6/20230710163247545.pdf>
153. 中国、巴西关于政治解决乌克兰危机的共识. 中华人民共和国中央人民政府.
URL: https://www.gov.cn/yaowen/liebiao/202405/content_6953287.htm
154. 中国对外投资发展报告. 中华人民共和国商务部.
URL: <https://fec.mofcom.gov.cn/article/tzhzcj/tzhz>
155. 钟建华特别代表会见伊加特南苏丹问题斡旋人和南苏丹反对派. 中华人民共和国驻南苏丹共和国大使馆.
URL: http://ss.china-embassy.gov.cn/chn/sbwl/201409/t20140919_7184044.htm.

